

Utlån og avhending av materiale fra museenes samlinger

Utlån og avhending av materiale fra museenes samlinger

utredning fra utvalg oppnevnt av
Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene (NUUM)
og Norsk museumsutvikling (NMU)

© Copyright NMU 2000

ISBN 82-90935-83-8

ISSN 1501-0309

NORSK MUSEUMSUTVIKLING

Kronprinsens gate 9, 0251 Oslo
Postboks 8045 Dep, N - 0030 Oslo
Tlf: 23 23 94 40
Faks: 23 23 94 41
E-post: nmu@museumsnett.no
Web: www.museumsnett.no

oktober 2000

NMUs logo er utarbeidet av Graf/Peter Knudsen.
Symbolet i NMUs logo har sin bakgrunn i en hjorteliknende bronsespenne funnet i en kvinnegrav, Kvasheimfeltet, Hå i Rogaland.
Spennen er fra yngre romertid (annen halvdel av 4. århundre).
Spennen er nå på Bergen Museum.

Omslagsfoto: © Norsk Folkemuseum / Bjørg Disington

Runebommen fra Bindal i Norsk Folkemuseums samiske samling

Runebomme er en eldre men fremdeles ofte brukt betegnelse for den samiske sjamanstromme, som noaiden (sjamanen) brukte for å spå og for å komme i trance. Under misjonstiden på 1700-tallet ble slike trommer systematisk konfiskert og enten ødelagt på stedet eller sendt til Missionskollegiet i København, der de gikk tapt i bybrannen 1728. Derfor finnes nesten ingen av trommene fra Norge bevart, mens det i Sverige finnes et tredvetall, de fleste er idag ved Nordiska museet. Noen trommer havnet også som gaver forskjellige steder i utlandet. Alt i alt er ca 70 noenlunde komplette trommer bevart.

I Norge er bare én tromme bevart fra misjonstiden, nemlig den ved Vitenskapsmuseet i Trondheim. Den ble erhvervet av Videnskabselskabets grunnlegger, biskop Gunnerus i 1761, og er nå i museets sørsamiske utstilling.

I tillegg skal nevnes at Tromsø Museum har en runebomme som museet fikk kjøpt ca 1960 fra en samler i Sverige. Ved De Samiske Samlinger i Karasjok er en runebomme som er deponert der fra Nationalmuseet i København.

De øvrige trommene som finnes i Norge er slike som er blitt funnet på gjømmesteder i marka der de siste eierne hadde gjemt dem. De er stort sett svært forvitret, og bare i ett tilfelle er trommeskinnet med de påmalte figurene bevart. Det er den såkalte Bindalstromma (NFSA.1673, fra Bindal i Nordland), som ble kjøpt til Etnografisk Museum i 1925, og i 1951 som del av den samiske samlingen deponert ved Norsk Folkemuseum, der den nå er utstilt i den samiske basisutstillingen. Det interessante ved denne trommen (ved siden av at den altså har bevart skinnet med de viktige figurene) er at det med rimelig sikkerhet kan fastslås hvem som var den siste eieren; det er også sannsynlig at den eneste autentiske beskrivelse av en trommeseanse i Norge (ca.1835) gjelder nettopp denne trommen.

Ved Norsk Folkemuseum finnes det én runebomme til (NFSA.2683, trolig fra Hamarøy), men der er bare treverket bevart. Dessuten har museet en modell av en runebomme (NFSA.0204) som er gammel (innkjøpt 1873) og som feilaktig ofte blir omtalt og avbildet som om den var ekte. Også disse to kom til Folkemuseet fra Etnografisk Museum i 1951.

I de senere år er det funnet 4-5 runebommer (bare rester av treverket) forskjellige steder i Nordland og Trøndelag. De er ved flere museer: Nordlandsmuseet, Velfjord Bygdemuseum og Vitenskapsmuseet.

På bildet er runebommen fra Bindal (NFSA.1673) kombinert med et tilbehør av tinntrådkjeder med rasleblikk (NFSA.1317) og en viser (NFSA.1320). Disse kom inn i 1910 fra en samekvinne da bosatt i Tinn i Telemark, men stammer fra hennes hjemtrakter i Røyrvik i Nord-Trøndelag. Runebommehammeren på bildet (NFSA.0205) ble innkjøpt i 1873 sammen med trommemodellen 0204; trolig er også hammeren en modell.

LEIF PARELI, konservator for Norsk Folkemuseums samiske samling

Forord

I formålsparagrafen til ICOM - det internasjonale museumsforbundet - heter det at museene skal tjene samfunnet og samfunnets utvikling. I et samfunn som er i rask utvikling, må museene tilpasse seg nye eller endrede forutsetninger, og i mange tilfelle vil slike endringer også bidra til å reise spørsmål rundt framtidig forvaltning av museenes samlinger.

I Norge har vi i dag rundt 800 museer og samlinger som er organisert i vel 700 administrative enheter, og museumsbesøket ligger i overkant av 9 millioner per år. Omtrent halvparten av museene er etablert etter at den nye, gunstige, statlige tilskuddsordningen for halvoffentlige museer ble innført i 1975. Med mange unge museer og en bred interesse for kulturvern i befolkningen er det et press på å få utlånt eller overført materiale fra de eldre sentrale museene til regioner eller lokalsamfunn, og stadig flere av disse sakene blir fulgt opp i politiske fora.

Oppnevningen av dette utvalget er et direkte resultat av de ønsker som er reist av Arkeologisk museum i Stavanger, om å få overført arkeologisk materiale fra Rogaland som i dag befinner seg i samlingene ved Bergen museum og Universitetets kulturhistoriske museer i Oslo. Denne saken reiste et betydelig politisk engasjement, og den viste et klart behov for at man innenfor museumssektoren selv burde drøfte generelle prinsipper og holdninger til slike spørsmål. Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene og Norsk museumsutvikling har derfor samarbeidet om å oppnevne dette utvalget.

Parallelt med et økende press på utlån og overføring reises det også spørsmål om museene bør vurdere salg fra samlingene for å løse prekære, økonomiske kriser eller kassasjon for å spare inn på framtidige utgifter til konservering og oppbevaring. I denne rapporten tar ikke utvalget sikte på å gi konkrete løsninger på de dagsaktuelle sakene på dette området, men vi har hatt som siktepunkt å gi en veiledning til museer og politiske myndigheter om hvilke hensyn og avveininger museene må foreta når spørsmål om utlån eller avhending blir reist.

Utvalget vil benytte denne anledningen til å takke alle de personer som har deltatt med nyttige innspill på utvalgets høringer, eller som har kommet med notater og andre bidrag.

Bergen, Karasjok, Kristiansand, Oslo, Stavanger, Tromsø, Trondheim 23. oktober 2000

Jon Birger Østby

Henrik von Achen Liv Hilde Boe Ove Magnus Bore

Olav Hogstad Berit Åse Johnsen Egil Mikkelsen

Arne C. Nilssen Jenny-Rita Næss Ovin G. Udø

Kari-Björg Vold Halvorsen

Innhold

1. Sammendrag - s 7
2. Bakgrunn for utvalgets arbeid – oppnevning, mandat og arbeidsmåte - s 14
3. Museenes formål med samlinger - s 18
4. Museenes forvaltningsansvar for og eiendomsrett til samlinger - s 21
5. Generelle kriterier som bør vurderes ved spørsmål om utlån eller avhending - s 24
6. Utlån og deponering av materiale til andre museer - s 26
7. Utlån, deponering og avhending av materiale fra museer til andre arenaer - s 29
8. Avhending ved bytte, destruksjon eller salg - s 36
9. Tilbakeføring av museumsmateriale til den samiske urbefolkningen - s 39
10. Overføring av museumsmateriale til nasjonale minoriteter - s 44
11. Tilbakeføring av ulovlig importert materiale som er i museers besittelse - s 45
12. Ressursbruk og omfang av utlån - s 47
13. Anbefalinger om saksbehandling og avtaler - s 51
14. Definisjoner av begrep som er brukt i innstillingen - s 53
15. Litteratur - s 56
16. Vedlegg - s 59
  1. ICOMs etiske regler for avhending av samlinger - s 60
  2. Etiske retningslinjer for norske universitetsmuseer - s 62
  3. Oversikt over ressursbruk ved utlån fra Universitetets kulturhistoriske museer, Universitetet i Oslo - s 73
  4. Forslag til kontrakt for utlån - s 76
Forslag til tilstandsrapport - s 79
  5. Forslag til avtale ved mottak av gave, testamentsgave og salgsgjenstand - s 80
  6. Forslag til avtaler ved depositum fra juridiske personer - s 82
  7. Forslag til avtale om depositum fra privatpersoner - s 84

1. Sammendrag

Oppnevning og mandat

Utvalget er oppnevnt i samråd mellom Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene (NUUM) og Norsk museumsutvikling (NMU), og utvalget fikk i utgangspunktet følgende mandat:

1. Trekke opp museumspolitiske og etiske retningslinjer for overføring, utveksling og lån av natur- og kulturhistoriske samlinger mellom museene i Norge.
2. Trekke opp museumspolitiske og etiske retningslinjer knyttet til deposita, gaver, innkjøp og kassasjon ved museene.
3. Legge fram forslag til standardavtaler for lån og deposita mellom museer og vurdere alternative ordninger til deposita for langsiktig utveksling av samlinger.
4. I utredningsarbeidet skal det inviteres til ett eller flere seminar for å få en bredere drøfting av sentrale problemstillinger.

Etter at mandatet ble vedtatt, ble utvalget oppfordret spesielt av Universitetet i Oslo til å drøfte prinsipper for tilbakeføring av kirkesaker, og fra NMU til å drøfte spørsmål rundt tilbakeføring av samisk materiale til den samiske urbefolkningen.

Sammenstilling av utvalgets tilrådinger

Generelle kriterier som bør vurderes ved spørsmål om utlån eller avhending

I arbeidet for å finne fram til generelle retningslinjer for overføring og utlån, har utvalget blitt stående ved følgende åtte hensyn som må veies mot hverandre:

1. Museene skal tjene samfunnet og samfunnets interesser, og samlingene forvaltes på vegne av samfunnet. Dette er et overordnet prinsipp som bør ligge til grunn for museenes håndtering av forespørsler om lån og utlevering av samlinger.
2. Ved forespørsel om utlån eller avhending skal det aktuelle materialets forskningsmessige sammenheng tillegges stor vekt. Av hensyn til forskning og for å kunne gi en formidling med linjer i tid og rom, er det ønskelig å ha noen samlinger som synliggjør regionale, nasjonale og/eller internasjonale sammenhenger. Dette hensynet må veie tyngre enn en lokalbefolknings ønske om å oppbevare materialet på dets funn- eller opprinnelsessted.
3. Som hovedregel bør museene være *særlig* velvillige ved forespørsler om lån til midlertidige utstillinger av materiale som ikke er utstilt eller i annen aktiv bruk.
4. Museene har et særlig ansvar for å stille samlinger til disposisjon for institusjoner for urfolk og nasjonale minoriteter.

5. En forutsetning for utlån eller overføring må være at transporten skjer under betryggende forhold, og at den lånende institusjonen har tilgang til faglig kompetanse og fysiske forhold som sikrer en forsvarlig håndtering under låneperioden.
6. Ved utlån eller overføringer må det stilles krav til kompetanse på håndtering av materialet og til fysiske oppbevaringsforhold ved den mottakende institusjonen.
7. Ved spørsmål om permanent overføring av større, magasinerte samlinger bør det gjøres en vurdering av kostnadene i forhold til den samfunnsmessige gevinsten ved overføringen.
8. Alle museer har et generelt ansvar for å gjøre innholdet i samlingene kjent gjennom kataloger som er tilrettelagt for bruk av et allment publikum. I forskning, undervisning og i utstillinger vil det alltid være behov for tilgang til det originale materialet. Men med moderne informasjonsteknologi vil felles bruk og tilgang til museers samlinger være vesentlig enklere enn før. I flere tilfeller kan det derfor være viktigere at museene satser på å åpne tilgang til "magasinert" materiale gjennom elektroniske kunnskapsbanker, framfor å flytte store samlinger mellom ulike magasin.

Utlån og deponering av materiale til andre museer

Som generelle retningslinjer for utlån mellom museer vil utvalget anbefale følgende:

1. Som overordnet prinsipp bør museene tilstrebe å forvalte samlingene som en felles ressurs og være åpne for gjensidig lån til bruk for forskning, forskningsbasert forvaltning og formidling.
2. Samfunnet har behov for institusjoner som kan drive forskning, undervisning og formidling med utgangspunkt i et materiale som dekker større regionale, nasjonale og/eller internasjonale sammenhenger.
3. Lokale og regionale museer bør få mulighet til å vise både faste og temporære utstillinger med innlånt materiale.
4. Det aktuelle materialet må være i en fysisk beskaffenhet som ikke er til hinder for transport og utstilling i de aktuelle lokalene, og materialet må ikke utsettes for utilbørlig risiko i forhold til brann, tyveri, hærverk eller transportskader.
5. Museer bør normalt ikke kreve strengere forholdsregler ved utlån enn den standarden de selv legger til grunn for egen håndtering av materialet.
6. Formålet med lånet må vurderes i forhold til institusjonens behov for å ha materialet tilgjengelig i egen forskning og formidling i det aktuelle tidsrommet. Museene bør ha særlig gode begrunnelser for å avslå utlån av magasinert materiale til andre museer.

Om depositum og overføring av eiendomsrett

1. Depositum bør i framtiden bare brukes der man tar sikte på en permanent overføring av eiendomsrett, men der man samtidig ser behov for å ha en frist for å vurdere de langsiktige konsekvenser av overføringen før vedtaket gjøres endelig. Ved nye avtaler om deponering vil utvalget foreslå at det legges inn en bestemmelse om at eiendomsretten overføres hvis avtalen ikke er fornyet eller materialet ikke er krevet tilbake innen 30 år. På denne måten vil museene få en rimelig "angrefrist" slik at man unngår varige, negative virkninger av beslutninger som er tatt på sviktende grunnlag.
2. De samfunnsmessige kostnadene ved permanent overflytting og eventuell retur av store samlinger bør veies mot andre måter å bruke tilsvarende ressurser på. Ved retur av deponerte samlinger finner utvalget det naturlig at kostnadene bæres av det museet som ønsker å heve avtalen, så fremt det ikke foreligger andre bestemmelser eller partene ønsker andre løsninger.
3. For deponisjoner mellom museer som nå har løpt i 50 år eller mer, bør institusjonene såfremt det ikke foreligger vesentlige hindringer, innlede forhandlinger med sikte på å komme fram til en permanent avtale om overføring av eiendomsrett.

Utlån, deponering og avhending av materiale fra museer til andre arenaer

1. Hvis det reises spørsmål om museenes eiendomsrett til materiale som ønskes tilbakeført til kirker eller andre arenaer skal museene bidra aktivt til en avklaring og til at alle dokumenter som har interesse for saken legges åpent fram.
2. Ved spørsmål om utlån eller overføring av materiale bør museene vektlegge følgende momenter:
  - Materialets betydning for museets forskning, forvaltning og formidling.
  - Hensynet til forsvarlige bevaringsforhold: Brannsikring, klimaforhold, håndtering og tyverisikring.
  - Materialets betydning for folks forståelse og opplevelse av egen bakgrunn og kultur¹ i det området der materialet er ønsket, og/eller materialets rituelle eller religiøse betydning for den menigheten som ønsker tilbakeføring til kirken.
  - Vurdering av hvordan bruk av en kopi vil kunne fungere i forhold til begrunnelsen for forespørsel om utlån eller tilbakeføring.

---

¹ Svært mange forespørsler om lån eller tilbakeføring av materiale fra museenes samlinger begrunnes med at saken er viktig for å skape eller styrke nasjonal, regional eller lokal identitet. Begrepet identitet er vanskelig og ikke entydig. I Store norske leksikon er identitet definert slik: *"Å finne sin identitet" vil si å danne et selvilde man kan akseptere og leve opp til, og så etablere en livsstil som svarer til dette bildet.* Å vise til betydningen av "identitet" når det gjelder ønsker om tilbakeføring av arkeologisk materiale, kan bygge på overdrevne vurderinger av forbindelseslinjer mellom den befolkningen som i dag bor i det angitte området og de menneskene som levde der for over 1000 år siden. For museene er det viktig at formidlingen av samlingene skjer i overensstemmelse med den kunnskapen som er kommet fram gjennom forskning, og da kan det i en del tilfeller være vanskelig å forholde seg til vurderinger av identitet. Ved en av utvalgets høringer lanserte statssekretær Per Kristian Skulberg begrepet kulturell egenforståelse som et alternativ til identitet. Dette begrepet er mer konkret og ikke så verdiladet. Alle mennesker bør få anledning til å kjenne sin egen kulturbakgrunn, og både for områdets egen befolkning og for turister er det interessant å få tilgang til kunnskap om folk som har levd i traktene i tidligere tider, selv om det kan reises spørsmål om betydningen av forbindelseslinjene mellom dem og dagens befolkning i området.

- Materialets betydning for å gjenskape autentiske interiør i antikvariske bygg og anlegg.
  - Materialets betydning i internasjonal, nasjonal, regional og lokal sammenheng.
  - Hvilken presedens håndteringen av den aktuelle saken vil kunne ha for behandling av andre saker.
  - Vurdering av mulige konflikter mellom utlånet og betydningen av at museenes materiale i størst mulig grad skal være tilgjengelig for allmennheten.
3. Ved vedtak om utlån må museene følge opp veiledning til mottakeren og eventuelt behov for opplegg med inspeksjon og kontroll.

Særlige tilrådinger om kirkematerialet

1. Utvalget mener at lokalsamfunnene og regionene, kirken som nasjonal institusjon og Norge som nasjon har en felles interesse: nemlig ved hjelp av kirkematerialet å gi en rimelig dekkende fremstilling av kristen tro gjennom århundrene. Det betyr at norsk kirke- og kulturhistorie gjøres tilgjengelig for et bredt nasjonalt og internasjonalt publikum.
2. Utvalget har forståelse for lokalsamfunnenes ønske om å få tilbake gjenstander som på en særlig måte målbærer den lokale og den kristne kulturens historie og kontinuitet. Utvalget er likevel av den oppfatning at museene, ut fra hensyn til bevaring og formidling, bør føre en restriktiv politikk på dette området. Dette er ikke bare et spørsmål om i hvilket omfang kirkebyggene ville kunne settes i stand til å tilfredsstille krav til klima og sikring. Også i Norge bør det finnes museer som er i stand til å gi et bredt og perspektivrikt oversyn over vår kirke- og kulturhistorie - dvs. forstå det lokale i en nasjonal og det nasjonale i en internasjonal sammenheng. Men hver enkelt sak må vurderes for seg, og i alle spørsmål om slike tilbakeføringer er det viktig at museene bestreber seg på å komme i en meningsfylt dialog med de lokale interessentene.
3. Såfremt det ikke kan dokumenteres at overføringen av kirkematerialet fra kirkene til museene har skjedd i strid med regelverket, mener utvalget at museene må kunne hevde eiendomsrett til kirkematerialet i sine samlinger, med mindre det er kommet inn som deposita eller lån.
4. I dag reises de fleste krav om tilbakeføring fra enkeltpersoner eller lokale menigheter, og utvalget savner en klarere holdning i Den norske kirke til spørsmål om tilbakelevering. Utvalget mener det er viktig for Den norske kirke å forstå betydningen av å være synlig på samfunnets felles kulturhistoriske arenaer. I en slik sammenheng er museenes utstillinger sentrale, men hvis museene alltid skal innfri alle de ønsker som reises om tilbakeføring av kirkemateriale, vil det i praksis bety en tilbakeføring av et omfang som ribber samlingene så sterkt at det blir svært vanskelig eller umulig å vise utstillinger som belyser de større sammenhengene. Utvalget mener det er av stor betydning, også for Kirken, at det finnes noen større samlinger av kirkesaker som kan danne grunnlag for forskning og formidling. Dette er viktig for å skape forståelse for kirkekunstens bakgrunn og sammenheng, og museene kan formidle dette på en annen måte enn det som kan gjøres i de enkelte kirkene. Utvalget har et ønske om at Kirkens ledelse utformer en politikk i forhold til bevaring, forskning, formidling og bruk av den gamle kirkekunsten.
5. Hvis kirkemateriale skal tilbakeføres på permanent basis, bør museene legge stor vekt på at en tilbakeføring kan fylle tomme plasser i kirkerommet og bidra til å gjenskape autentiske kirkeinteriør. Utvalget mener museene bør være særlig restriktive hvis det er spørsmål om tilbakeføring til kirkebygg der materialet aldri tidligere har vært i bruk. I saker der museene ikke

finner å kunne imøtekomme ønsker om tilbakeføring på permanent basis, bør museene i samarbeid med menighetene og/eller lokale museer søke å finne muligheter for korttidsutlån til utstillinger for eksempel i forbindelse med kirkejubileer.

Avhending ved bytte, destruksjon eller salg

Avhending ved destruksjon eller salg eller ved bytte til andre enn museer av materiale som er tatt inn i samlingene, bør bare forekomme for materiale som har liten vitenskapelig interesse for relevante fagmiljøer eller for materiale som er i en forfatning som gjør det urealistisk å kunne bevare det for framtiden. Før avhendingen blir realisert, bør museet bringe klarhet i om andre museer er interessert i å overta materialet. Hvis andre museer er interessert, bør materialet i så fall byttes med eller overlates vederlagsfritt til et av disse museene.

Ved spørsmål om destruksjon, salg eller bytte av materiale fra samlinger vil utvalget peke på følgende momenter som bør legges til grunn for saksbehandlingen:

1. Museet må vurdere saken i forhold til ICOMs etiske retningslinjer, museets vedtekter, andre retningslinjer og lovverk.
2. Museet må foreta en grundig vurdering av materialets betydning i forhold til institusjonens mål for framtidig profil, forskning og formidling.
3. Museet må undersøke om avhendingen kan være i konflikt med de forutsetninger som lå til grunn fra givere eller selgere av materialet eller fra private eller offentlige myndigheter som har bidratt til finansiering av innsamlingen.
4. Museet må avklare om det foreligger begrensninger i forhold til museets eiendoms- og disposisjonsrett over materialet.
5. Museer har et samfunnsansvar for framtidig bevaring av samlinger. Museet bør derfor avklare om andre museer vil være interessert i materialet, og i så fall bør materialet byttes med eller overlates vederlagsfritt til et av de interesserte museene.
6. Vedtak om eventuelt destruksjon, salg eller bytte bør fattes av museets øverste myndighet og vedtaket skal realiseres i tråd med ICOMs etiske retningslinjer og de lover og regelverk som museet er forpliktet til å følge.
7. Bytte av materiale fra samlingene bør såfremt det ikke handler om dubletter, kun skje med andre museer og ikke med private interessenter.

Tilbakeføring av museumsmateriale til den samiske urbefolkningen

1. Museene har et særlig ansvar for å stille samlinger til disposisjon for institusjoner for urfolk.
2. Det er viktig at samisk historie og kultur formidles både i og utenfor de samiske områdene. Museer som forvalter samiske samlinger har et særlig ansvar for å bidra til dette.
3. Utvalget slår fast at det er en prinsipiell forskjell mellom å vurdere tilbakeføring av materiale til den samiske urbefolkningen og å tilbakeføre materiale til norske regioner eller lokalsamfunn. For tilbakeføring av samisk materiale bør museene rette seg etter de målsettinger som er trukket opp både i nasjonal lovgivning om samepolitiske målsettinger og etter internasjonale konvensjoner og avtaler som omhandler urfolk.

4. Sametinget bør være forhandlingspart ved diskusjoner om overføring og framtidig forvaltning av det samiske materialet. Anmodninger om overføring av samlinger med samisk materiale utover utlån til utstillinger eller andre klart tidsavgrensede formål, bør derfor gå via Sametinget.
5. Sametinget bør i samarbeid med museene som forvalter samisk materiale, utarbeide en oversikt over det samiske materialet i museenes samlinger i Norge.
6. Det er en sentral utfordring å prioritere elektronisk tilgjengeliggjøring av samisk materiale i sentrale samlinger, og man bør vurdere å opprette et sentralregister for samisk materiale i museene.

Overføring av museumsmateriale til nasjonale minoriteter

Norske museer har relativt lite materiale som dokumenterer nasjonale minoriteter. Men i den grad slikt materiale finnes, bør museene vise særlig imøtekommenhet i forhold til forespørsler om utlån og eventuell overføring til museer som drives av eller i samarbeid med nasjonale minoriteter.

Tilbakeføring av ulovlig importert materiale som er i museers besittelse

1. Museer som kommer i befatning med gjenstander som er ulovlig utført fra andre stater, bør bidra aktivt til at disse tilbakeføres.
2. Utvalget vil anbefale at Norge ratifiserer UNESCOs konvensjon av 1970 om ulovlig handel med og ulovlig import og eksport av kulturminner/kulturgjenstander.

Ressursbruk og omfang av utlån

1. Utlån representerer betydelige kostnader for såvel långiver som låntaker. Kostnadene må beregnes realistisk og fordeling av kostnadene må avtales mellom partene.
2. Låntaker bør betale for konkrete utlegg som pakking, transport, forsikring og kurer. Dessuten betaler låntaker normalt for den nødvendige konserveringen av gjenstanden.
3. Ressursmangel til dekning av arbeidskraft og andre kostnader ved lån er en klart begrensende faktor. For å stimulere til større felles bruk av samlingene gjennom lån, bør myndighetene vurdere å avsette øremerkede midler til dekning av slike kostnader eller stimuleringsmidler til skiftende utstillinger og vandreutstillinger.
4. Utlånsvirksomheten er størst ved de sentrale museene, og manglende konserveringskapasitet er ofte den største flaskehalsen. En utbygging av disse tjenestene vil derfor være et viktig bidrag for å åpne for en større utlånsvirksomhet.

Anbefalinger om saksbehandling og avtaler

For å sikre en skikkelig saksbehandling og en forsvarlig dokumentasjon av museets håndtering av spørsmål om utlån, deponering eller avhending, vil utvalget anbefale at man bruker følgende sjekkliste for saksbehandlingen.

1. Anmodninger om lån, deponering eller overføring av museumsmateriale bør skje skriftlig.

2. Museet må sørge for forsvarlig dokumentasjon og arkivering av alle dokumenter som har betydning for saken.
3. Hold en åpen linje overfor henvendelser fra media som er interessert i saken og behandlingen av den.
4. Klargjør hvilken status den eller de som ønsker materialet utlevert har, i forhold til den institusjonen eller gruppen som de fremmer ønsket på vegne av.
5. Klargjør hvilke begrensninger som kan foreligge i museets rett til å disponere over materialet. Det kan være begrensninger i henhold til givere eller selgers betingelser eller intensjoner med overdragelsen, lovmessige begrensninger eller forvaltningsmessige begrensninger.
6. Klargjør om det foreligger etiske retningslinjer, lovgivning, politiske målsettinger eller internasjonale avtaler som kan være retningsgivende for behandlingen.
7. Vurder de forskjellige interessers ønsker og behov i forhold til materialet.
8. Skaff rede på om det foreligger noen relevant praksis for avgjørelser av slike saker, og hvilken presedens behandlingen av denne konkrete saken vil kunne få for andre lignende saker. Innhent eventuelt synspunkter fra overordnet forvaltningsmyndighet på hvordan saken bør håndteres.
9. Legg saken fram til behandling i museets øverste organ eller den instans som eventuelt har fått delegert myndighet på feltet. Uansett utfall bør det fattes et vedtak i skriftlig form.
10. Informer interessentene og eventuelt media om utfallet av saken og begrunnelsen for dette.
11. Ved eventuell utlevering skal det foreligge skriftlige avtaler som dokumenterer utleveringen og de betingelser som er knyttet til denne.

Forslag til standardavtaler for utlån og depositum følger som vedlegg 4 og 5.

2. Bakgrunn for utvalgets arbeid – oppnevning, mandat og arbeidsmåte

Bakgrunn

Fra Arkeologisk museum i Stavanger (AmS) er det fremmet ønske om å få overført alt førreformatorisk materiale fra Rogaland som befinner seg i Bergen Museum og Universitetets kulturhistoriske museer i Oslo. Det dreier seg i stor utstrekning om materiale som er kommet inn til de to museene før 1905, da vi fikk fornminneloven som fastslo statens eiendomsrett til jordfunnet materiale fra oldtid og middelalder. AmS hadde i 1990 bedt om en slik overføring til de nyåpnede utstillingene, og fikk da noen kortvarige og en del langsiktige lån. I 1998 vedtok da Rogaland fylkeskommune å ta et initiativ for å få tilbakeført arkeologiske funn fra Rogaland til AmS.

På et mer generelt grunnlag ble saken tatt opp i spørretimen i Stortinget av stortingsrepresentant Gunnar Kvasheim (Venstre, Rogaland) 4. februar 1998, der han reiste spørsmål om ikke historiske funn som i dag befinner seg i samlingene knyttet til universitetene i Oslo og Bergen, i større grad burde gjøres tilgjengelige for publikum i museer som ligger nærmere funnstedene. Statsråd Eldbjørg Løwer som svarte på vegne av Kirke-, utdannings- og forskningsministeren, viste til at departementet er kjent med at det pågår en dialog mellom AmS og Bergen Museum om disse spørsmålene, og at de samme museene hadde tatt et initiativ overfor andre statlige museer og museer med store samlinger, for å utrede spørsmålet om permanente "tilbakeføringer" av museumsmateriale. Løwer kunne videre opplyse at departementet vil håndtere resultatet av disse drøftingene som en faglig tilråding om retningslinjer for en framtidig behandling av slike spørsmål.²

Universitetet i Bergen/Bergen Museum inviterte AmS, de berørte universitetsmuseene, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Kulturdepartementet, Norsk Folkemuseum, Stavanger Museum, Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene (NUUM) og Norsk museumsutvikling (NMU) til et møte i Bergen 22. april 1998 for å drøfte saken. På dette møtet presenterte de deltakende institusjonene forberedte innlegg, og etter en diskusjon ble det enighet om at NMU og NUUM skulle legge fram et dokument til videre drøfting på et møte høsten 1998. Fra AmS var det ønske om at spørsmål vedrørende overføring av materiale til AmS fra Bergen Museum og Universitetets kulturhistoriske museer i Oslo burde håndteres separat og ikke sammen med en generell vurdering av sakskomplekset. Dette synet fikk ikke tilslutning fra de øvrige deltakere på møtet. Både før møtet i Bergen og i ettertid er det kommet en rekke oppslag i pressen om denne saken.

Parallelt med denne saken hadde Norsk Folkemuseum en gjennomgang av deposita fra og i samlingene. Bakgrunnen for denne gjennomgangen ligger i den juridiske utredningen som stipendiat Lars G. Norheim, Det juridiske fakultet, UiO, har foretatt for NMU om rettslige skranker for museenes avhending av museumsgjenstander. Her slår Norheim fast at overgang fra depot til eie forutsetter et særskilt grunnlag, mest praktisk en ny avtale med, eller gaveløfte fra, materialets eier. Det forhold at det har gått lang tid siden deponeringen ble foretatt, er i seg selv ikke tilstrekkelig til at materialet blir det oppbevarende museums eiendom. For Norsk Folkemuseum og for andre museer som forvalter store inngående deposita, betyr dette i praksis at institusjonen har betydelige investeringer og driftskostnader knyttet til materiale som museet med de nåværende depositionsbetingelser aldri vil få full råderett over. Norsk Folkemuseum ønsket derfor å gjennomføre

² Vedlegg 1.

et prosjekt der museet ville vurdere behovet for å oppta nye forhandlinger med eiere av deponert materiale, og museet så behov for å utarbeide museumspolitiske og museumsetiske retningslinjer for deposita, gaver, inn- og utlån og kassasjon. Norsk Folkemuseum har mottatt støtte fra Norsk kulturråd til dette utredningsarbeidet, og etter anbefaling fra Kulturrådet henvendte museet seg til NMU med spørsmål om å gå inn som deltaker i prosjektet.³

I samråd mellom universitetsmuseene, AmS, Norsk Folkemuseum og NMU fant man det hensiktsmessig å se disse sakene i sammenheng, og på et møte i Bergen 26.11.98 ble det utarbeidet et mandat for utvalgets arbeid.

Utvalgets mandat

Utvalget skal:

1. Trekke opp museumspolitiske og etiske retningslinjer for overføring, utveksling og lån av natur- og kulturhistoriske samlinger mellom museene i Norge.
2. Trekke opp museumspolitiske og etiske retningslinjer knyttet til deposita, gaver, innkjøp og kassasjon ved museene.
3. Legge fram forslag til standardavtaler for lån og deposita mellom museer og vurdere alternative ordninger til deposita for langsiktig utveksling av samlinger.
4. I utredningsarbeidet skal det inviteres til ett eller flere seminar for å få en bredere drøfting av sentrale problemstillinger.

Etter at mandatet ble vedtatt, ble utvalget oppfordret spesielt av Universitetet i Oslo til å drøfte prinsipper for tilbakeføring av kirkesaker, og fra NMU til å drøfte spørsmål rundt tilbakeføring av samisk materiale til den samiske urbefolkningen.

Utvalget sammensetning

Utvalget er oppnevnt i samarbeid mellom NUUM og NMU. Det har hatt følgende sammensetning:

Jon Birger Østby, Norsk museumsutvikling (leder)

Henrik von Achen, Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene

(Bergen Museum, Universitetet i Bergen)

Liv Hilde Boe, Norsk Folkemuseum

Ove Magnus Bore, Norges museumsforbund (Stavanger Museum)

Olav Hogstad, Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene (Vitenskapsmuseet, NTNU)

Berit Åse Johnsen, Samiid Vuorka-Davvirat (De samiske samlinger)

Egil Mikkelsen, Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene

(Universitetets kulturhistoriske museer, Universitetet i Oslo)

Arne C. Nilssen, Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene

(Tromsø Museum, Universitetet i Tromsø)

Jenny-Rita Næss, Arkeologisk museum i Stavanger

Ovin G. Udø, Norges museumsforbund (Agder naturmuseum og botaniske hage)

³ Vedlegg 5.

Kari-Björg Vold Halvorsen, Norsk Folkemuseum, har vært utvalgets sekretær.

Lars G. Norheim har vært juridisk konsulent for utvalget.

Rolf Kåre Jenssen, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Einar Johan Noreik, Universitetet i Oslo, og Elisabeth Solberg, Kulturdepartementet, har møtt i utvalget som observatører.

Arbeidsmåte

Utvalget har hatt 8 møter; 3 i 1999 og 5 i 2000. Med unntak av det første, innledende møtet har møtene gått over 2 dager. Utvalgte temaer, i henhold til utvalgets mandat, har vært tatt opp i de enkelte møter. Møtene ble holdt i seminarform, med forberedte innlegg dels fra utvalgsmedlemmer, dels fra eksterne fagpersoner, og med påfølgende drøftinger på grunnlag av de framlagte ytringer. Seminarene med eksterne innledere ble lagt opp som høringer, hvor drøfting og videre behandling av det aktuelle tema deretter foregikk internt i utvalget.

Under forberedelsen av seminarene rådførte utvalget seg med eksterne eksperter i forhold til temaene. Videre er det blitt hentet inn grunnlagsmateriale som har vært aktuelt for utvalgets arbeid. Skrivning av utkast til punkter, avsnitt og kapitler i rapporten har vært fordelt mellom sekretæren og ulike utvalgsmedlemmer underveis, og er blitt behandlet i møter med henblikk på en felles forståelse av innhold og enighet i utforming.

Høringer

Utvalget besluttet på et tidlig tidspunkt å arrangere høringer i tilknytning til noen av møtene, der viktige og sentrale temaer også skulle belyses. Bakgrunnen for dette var et uttalt behov fra utvalgets side for å få de aktuelle temaer belyst best mulig fra flere sider, og slik skaffe seg et bredt kunnskaps- og meningsgrunnlag å arbeide ut fra. Det ble invitert flere eksterne ressurspersoner, aktuelle for det enkelte tema, til å holde innlegg og redegjøre omkring temaet fra forskjellige vinklinger.

Det ble holdt høringer om følgende temaer:

- Kirkemateriale / Samlinger av kirkekunst – 30.11.99
- Overføring av samlinger mellom museer og til andre arenaer – 27.01.00
- Avhending – 24.02.00
- Urfolk – 27.03.00
- Etikk - identitet (deltema) – 30.05.00

Følgende eksterne deltakere har hatt innlegg på høringene:

Kirkemateriale / samlinger av kirkekunst

Domprost Knut Andresen, Nidaros
Professor Erla Bergendahl Hohler, Universitetets kulturhistoriske museer, Universitetet i Oslo
Kultursjef Grete Brustad Nilsen, Marker kommune
Ekspedisjonssjef Ole Herman Fisknes, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
Universitetsrektor Kåre Norum, Universitetet i Oslo
Førstekonsulent Oddbjørn Sørmoen, Riksantikvaren
Seksjonsleder Per Tanggaard, Kirkerådet
Atelierleder Svein A. Wiik, Universitetets kulturhistoriske museer, Universitetet i Oslo

Overføring av samlinger mellom museer og til andre arenaer

Fylkespolitiker Jarle Braut, Rogaland
Statssekretær Per Kristian Skulberg, Kulturdepartementet
Førstekonservator Grete Swensen, Akershus Fylkesmuseum
Museumsleder Gunhild Systad, Sunnfjord Museum
Førstekonservator Tore Øverland, Kystmuseet i Sør-Trøndelag

Avhending

Museumsleder/leder NMF Ågot Gammersvik, Hardanger Folkemuseum
Fylkeskultursjef Lidvin Osland, Sogn og Fjordane fylkeskommune
(måtte melde avbud samme dag, oversendte innlegg pr. faks)

Urfolk

Museumsleder Oddmund Andersen, Árran lulesamisk museum, Drag
Førstekonsulent Janne Hansen, Samisk Kulturminneråd
Museumsleder Alf Isak Keskitalo, Kautokeino Bygdetun
Museumsdirektør Erik Rudeng, Norsk Folkemuseum
Forsker Audhild Schanche, Nordisk Samisk Institutt
Museumsleder Kjersti Schanche, Varanger Samiske Museum
Professor Tom G. Svensson, Universitetets kulturhistoriske museer, Universitetet i Oslo

Etikk og identitet

Seksjonsleder Per Rekdal, Universitetets kulturhistoriske museer, Universitetet i Oslo

3. Museenes formål med samlinger

Det norske museumslandskapet

Det norske museumslandskapet er stort og variert. Vi har ca 800 museer og samlinger som er organisert i ca 700 administrative enheter. Når vi i denne sammenheng bruker begrepet "museer og samlinger", er det for å understreke at mange av disse ikke vil kunne regnes som museer hvis man skal stille de krav til faglig kompetanse som vil kreves for å drive virksomheten i tråd med formålsparagrafen til ICOM.⁴ I 1974 vedtok Stortinget en ny, gunstig, offentlig tilskuddsordning for museer. Denne resulterte i en sterk oppblomstring av nye institusjoner, og trolig er over halvparten av de norske museene etablert etter at denne ble satt i verk i 1975.⁵ Bare 34 av museene er over 100 år gamle. Ved rundt halvparten av museene utføres det mindre enn ett lønnet årsverk, og svært mange museer drives med bare frivillig innsats. Selv om statistikken viser at museumslandskapet er stort og mangfoldig, så er det et landskap som er preget av institusjoner med svake ressurser og mange små, unge institusjoner med små samlinger. Den store spredningen av museer kan vurderes både som en ressurs og som et problem, og i Stortingsmelding nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleveling* ser regjeringen det som en utfordring å samle museene i sterkere enheter der det er grunnlag for større faglig tyngde.

Museenes samlinger omfatter et vidt spekter innenfor kunst-, kultur- og naturhistorie, med materiale fra forhistorisk tid og inn i samtiden. Til tross for samlingenes uensartethet kan de i hovedsak samles under felles overordnede målsetninger. Museene skiller seg i første rekke fra andre kulturinstitusjoner ved at deres virksomhet er knyttet til et konkret gjenstandsmateriale.

Museene som samfunnsinstitusjoner

I ICOMs formålsparagraf heter det:

A museum is a non-profitmaking, permanent institution in the service of society and of its development, and open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates, and exhibits, for purpose of study, education and enjoyment, material evidence of man and his environment.

I norsk oversettelse:

"Et museum er en permanent institusjon, et museum er ikke basert på profitt, et museum skal tjene samfunnet og dets utvikling og være åpent for publikum, et museum samler inn, forsker i, bevarer, formidler og stiller ut materielle vitnesbyrd om mennesket og dets omgivelser. Formålet er å gi anledning til studier, opplæring og opplevelser."

En forutsetning for at museene skal kunne tjene samfunnsutviklingen, er at de til enhver tid arbeider ut fra sentrale og relevante problemstillinger i pakt med dagens samfunn og dagens

⁴ ICOM står for International Council of Museums – det internasjonale museumsforbundet.

⁵ I Norsk museumsutviklings database over norske museer og samlinger er det 586 som har angitt stiftelsesår. 321 av disse er etablert i 1975 eller senere.

forskningstradisjoner, og at de på dette grunnlag dokumenterer og samler inn relevant materiale til videre forskning og formidling. Formidlingen skal gi innsikt og forståelse så vel som opplevelse. Dette er også målene for regjeringens museumspolitik, som Stortinget har sluttet seg til, trukket opp i Kulturdepartementets budsjettproposisjon for 2000, kap. 328 Museums- og andre kulturvernformål:

"Museene skal skape grunnlag for kunnskap om, forståelse for og opplevelse av natur, kultur og samfunn på en måte som viser både kontinuitet og endring, sammenheng og forskjell."

For å oppfylle et slikt formål, er det viktig å legge forholdene til rette for at museenes gjenstandsmasse samlet sett kan sees i sammenheng både i forskning og formidling.

Ansikt til ansikt med historiens levninger som konkrete, fysiske gjenstander, skal folk kunne se, oppleve og forstå gjenstandene på en bedre måte enn om de var plassert som isolerte «relikvier». Det som forklarer en gjenstand, er ikke bare en bestemt lokalitet, men kanskje først og fremst en bestemt måte å bruke og forstå gjenstanden på. All forskning og forskningsformidling streber i siste instans på å gi "liv" til et "dødt" materiale. Forskning er nettopp det samlede, overordnede perspektivet som setter isolerte og forskjelligartete fenomener og gjenstander i forbindelse med hverandre. Slik fyller museenes utstillinger tomrommet mellom enkeltgjenstandene og setter dem sammen til meningsfylte helheter.

Museene som "samfunnsarkiv" for materielle levninger

Museene skal være samfunnsarkiv for materielle levninger som belyser vår natur- og kulturhistorie. Gjenstander og dokumentasjonen av den sammenhengen de har stått i utgjør kildematerialet. Slik er museene viktige materialbanker og kan på mange måter sees på som arkiv for materiell kultur. Samlingenes kvalitet og representativitet blir derfor av stor viktighet.

Museene skal være forsknings- og formidlingsinstitusjoner. Samlingene skal være et sentralt utgangspunkt for forskning, formidling og undervisning, og museenes innsamling skal være relatert til disse formålene. Når vi har oversikt over et større materiale, kan vi tolke de opplysningene som gjenstandene er bærere av, og lage og etterprøve teorier. Det betyr at forskningsperspektivet ikke kan sees isolert, men får avgjørende betydning for museenes innsamlings-, bevarings- og formidlingspolitikk. En forskningsbasert formidling av høy kvalitet er således grunnlaget for at museene skal kunne fungere som gode samfunnsinstitusjoner.

Bevaring og tilgjengeliggjøring for dagens og framtidens forskning

Materialet i museumssamlingene skal gjøres tilgjengelig for dagens forskning og bevares for framtidens. Samlingene skal forvaltes slik at de kan bevares lengst mulig, og mest mulig intakt. Ved at materialet blir bevart og gjort tilgjengelig for ettertiden, er det mulig å etterprøve tidligere tiders forskning, samtidig som muligheten er der for videre forskning på materialet, ut fra nye problemstillinger eller ved hjelp av nye teknikker. Vi vet ikke i dag hvilke problemstillinger eller tekniske muligheter som kan bli aktuelle i framtiden, eller hvilke deler av samlingene som vil bli tatt aktivt i bruk igjen i forskningen framover, men vi vet av erfaring at eldre samlinger stadig er anvendelige som basis for nye problemstillinger.

I forbindelse med nyinnsamling må bevaringsproblematikken være med i vurderingen av hvilket materiale som bør samles inn - og i hvilket omfang - sett i forhold til museenes kapasitet og ressurser til forsvarlig bevaring. Nyinnsamling til museer som forvalter arkeologisk materiale som er beskyttet av Kulturminneloven, skjer i dag i all hovedsak ved utgravninger som skyldes inngrep i automatisk fredete kulturminner (faste forninner) som følge av utbygging eller annen endring av arealbruken. Tiltakshaver betaler normalt undersøkelsene. En har dermed liten innflytelse på hvor innsamling av nytt materiale kan skje, men i noen grad av hva slags materiale som kan samles inn når stedet er gitt.

Dokumentasjon av bredde og tverrsnitt av natur- og kulturhistorien

Samlingene skal dokumentere en bredde og et tverrsnitt av natur- og kulturhistorien. For å oppnå dette, er det behov for samhandling og arbeidsdeling mellom museene. Samhandling bør skje på flere områder og både på nasjonalt og regionalt nivå. Universitetsmuseers behov for ajourførte, landsdekkende undervisningssamlinger bør tilgodesees ved samhandling mellom museene som forvalter slikt materiale.

Blant annet vil en strukturering av faglige oppgaver og ansvarsdeling mellom museene være med på å bedre muligheten for å gi samlingene den nasjonale eller regionale bredde og det tverrsnitt som de bør og skal ha. Ingen museer kan samle som om de er alene på arenaen, og det ligger en stor utfordring i å utnytte samlingene som en felles ressurs.

Fellesmagasin for museer i samme region vil avhjelpe et plassbehov i de eksisterende magasiner, gi rom for å samarbeide og planlegge innsamling ut fra museenes formål, og for å samhandle når det gjelder konserverings- og dokumentasjonskompetanse, samt administrasjon. Materialet fra de ulike museene vil da også lettere kunne brukes i sammenheng, og bli lettere tilgjengelig for bruk i forskning og formidling.

4. Museenes forvaltningsansvar for og eiendomsrett til samlinger

Hvem eier museenes samlinger?

I forarbeidene til fornminneloven av 1905 slås det fast at fornminnene *"igrunden er det hele folks eje og da synes også de rettigheter som loven måtte hjemle samfundet ligeoverfor de private ejere, først og fremst at burde tillegges en myndighet som kan ansees som representerende det hele samfund, Staten"*. Kirke- og undervisningsdepartementet vurderte dette slik at det var vedkommende regjeringsdepartement som gjennom Kongen har det hele og fulle ansvar, men at dette departementet til en hver tid kan delegere rettigheter og plikter ifølge loven. Men også dette måtte administreres. Derfor fant Kirke- og undervisningsdepartementet det riktigst *"at de i loven omhandlede rettigheter og funksjoner overdrages til andre myndigheter som er saaledes utstyrt med kyndighed og sagkyndig personale at de kan antages at vilde udøve dem med kyndighed og skjønnsomhed"*.⁶

I museenes samlinger finner vi i hovedsak to typer materiale:

1. Materiale som museene forvalter, men som er statens eiendom i henhold til kulturminneloven (tidligere fornminneloven).⁷
2. Materiale som er kommet inn til museene som gaver, kjøp eller deposita.

For den første gruppen er det klart at staten har eiendomsrett, og at forvaltningsmuseer i henhold til forskriften til kulturminneloven forvalter dette materialet på statens vegne. For den andre gruppen kan de juridiske spørsmålene være noe mer uklare. I denne gruppen finner vi dels materiale som tilhører kommunale eller fylkeskommunale museer, museer som er organisert som stiftelser eller foreninger, eller materiale som har kommet inn til museer som i ettertid er omgjort til statlige museer. Her kan blant annet ligge bestemmelser fra givere, selgere eller deponenter som legger begrensninger for museenes råderett over materialet.

Som overordnet prinsipp vil utvalget anbefale at museene i spørsmål om eiendomsrett og forvaltning av samlingene tar utgangspunkt i ICOMs formålsparagraf.⁸ Her heter det *at museene skal tjene samfunnet og samfunnets utvikling*. Med et slikt utgangspunkt vil museenes grunnholdning måtte være at de forvalter samlingene på samfunnets vegne. Det innebærer at museene ikke bare kan vurdere spørsmål om utlån og avhending ut fra institusjonenes egne primære behov og ønsker. De juridiske hindringer som eventuelt skaper problemer for å kunne følge opp en samfunnsrettet politikk for utlån og avhending, bør da snarere betraktes som utfordringer enn som permanente hindringer.

⁶ Sitert fra Odmund Møllerop: Eiendomsrett, tilgang til og bruk av museumsmateriale. En utredning utført for NMU i 1994.

⁷ Tilsvarende lovmessig vern finnes ikke mht naturhistoriske verdier. I museumsmessig sammenheng er viltloven den viktigste, i det den blant annet har bestemmelser angående eiendomsforhold til fallvilt og ulovlig felt vilt (vilt definert i loven som alle reptiler, fugler og pattedyr). Ved tildeling av denne typen vilt har universitetsmuseene førsteprioritet. I mange tilfelle er dette den eneste muligheten museene har til å anskaffe slikt materiale til de vitenskapelige samlingene.

⁸ Se kapittel 3.

De fleste norske museer er bygget opp og drevet med betydelige midler fra stat, fylkeskommuner og/eller kommuner. Denne offentlige finansieringen er et moment som museene bør legge vekt på. Samlingene bør derfor forvaltes som en felles ressurs, og museene bør vise fleksibilitet og velvilje ved forespørsler om utlån.

Juridiske begrensninger i museenes adgang til å avhende materiale fra samlingene

ICOMs etiske regler behandler spørsmål om museenes anledning til å avhende materiale fra samlingene, og her heter det:

4.2 Juridisk rett og annen rett til å avhende

Lovgivningen om beskyttelse og bevaring av museumssamlinger, og om museenes rett til å avhende gjenstander fra samlingen, varierer i stor grad fra land til land, og ofte fra et museum til et annet museum i samme land. I noen tilfeller er ingen form for avhending tillatt, bortsett fra når gjenstanden er blitt alvorlig skadet på naturlig måte eller ved uhell. I andre tilfeller inneholder lovgivningen ingen eksplisitte begrensninger når det gjelder å avhende gjenstander.

Når museet har juridisk rett til å foreta avhending, eller har mottatt gjenstander med avhending som betingelse, bør slikt skje i full overensstemmelse med lovgivningen eller andre påbudte fremgangsmåter. Selv når et museum har juridisk rett til å avhende gjenstander, har det ikke alltid frie hender til å avhende ervervede gjenstander: Har anskaffelsen skjedd ved tilskudd utenfra / for eksempel offentlige eller private tilskudd, gaver fra museets venneforening eller fra privatpersoner bør vanligvis tillatelse innhentes fra alle instanser som har bidratt til innkjøpet.

Hvis tilveksten opprinnelig var beheftet med bindende forbehold, bør disse respekteres dersom det ikke går klart fram at dette er umulig eller skadelig for institusjonene. Selv i slike tilfeller kan institusjonen bare gjennom rettslige prosedyrer fritas for slike forbehold.

Juridiske spørsmål som er knyttet til avhending fra museenes samlinger er utførlig behandlet i Lars G. Norheims utredning: *Rettslige skranker for museenes avhending av museumsgjenstander*⁹, og for nærmere utdyping av de juridiske begrensningene henviser utvalget til denne. I følge Lars G. Norheim er det følgende forhold som kan ligge til hinder for at museene kan avhende materiale:

Konstitusjonell sedvanerett

For statsinstitusjoner kan det kreves samtykke fra overordnet myndighet (Storting/Regjering/departement) for salg, gavesalg og gaver til andre enn andre statsinstitusjoner. Konstitusjonell sedvanerett gir ikke begrensninger i avhending til andre statsinstitusjoner, deponering (uansett mottaker) eller kassasjon, men det er noe uklart om institusjoner trenger godkjenning fra overordnet myndighet for å foreta bytte.

Stiftelsesloven

Museer som er organisert som offentlige stiftelser, kan ikke avhende et materiale dersom dette medfører at stiftelsens "urørlige grunnkapital" forringes. Dette kan begrense anledning til å gi bort gaver. For salg vil begrensningen være avhengig av hva vederlaget brukes til. Således gir stiftelsesloven ikke begrensninger i forhold til kassasjon, deponering, eller bytte og salg for å oppnå nye erverv. Det følger imidlertid av lovens forskrifter, at offentlige museumsstiftelser ikke kan selge

⁹ Lars G. Norheim: *Rettslige skranker for museers avhending av museumsgjenstander*. Norsk museumsutviklings skriftserie nr 3 1997.

eller gi bort gjenstander av vesentlig museal eller økonomisk betydning, uten å ha innhentet forhåndssamtykke fra fylkesmannen. Sistnevnte gjelder uavhengig av om den "urørlige grunnkapital" reduseres ved gaven/salget.

Kulturminneloven

Kulturminneloven begrenser alle museers adgang til avhending av materiale i de tilfeller der avhending vil medføre et brudd på utførselsbestemmelsene i § 23. Videre gir kulturminneloven begrensninger i forhold til avhending av arkeologisk materiale som forvaltningsmuseene forvalter på statens vegne.

Åndsverkloven

Hvis opphavsmannen er i live, krever åndsverkloven at opphavsmannen skal varsles før man foretar en kassasjon (destruksjon).

Museets vedtekter

Museets vedtekter kan inneholde bestemmelser som begrenser museets anledning til avhending, og mange museer har en eksplisitt bestemmelse i vedtektene der det står at museets samlinger ikke kan avhendes. Hvilke avhendingsformer som kan begrenses av vedtektsbestemmelser, vil bero på tolkning av vedtektene.

Testamentbestemmelser

Testator kan ha gitt bestemmelser eller hatt forutsetninger som stenger for avhending, for eksempel at materialet skal være utstilt på museet, eller at samlingen ikke skal splittes. Hvilke avhendingsformer som kan begrenses av testamentbestemmelser, vil bero på tolkning av testamentet.

Gaveløfte

Gjennom skriftlige eller muntlige betingelser kan giver ha knyttet betingelser eller forutsetninger til gaven som stenger for avhending. Hvilke avhendingsformer som kan begrenses av gaveløfter, vil bero på tolkning av det enkelte gaveløfte.

Vedtak eller løfte knyttet til pengestøtte

Offentlige organ eller private givere kan ha knyttet vedtak eller bestemmelser til pengestøtte som stenger for avhending. Hvilke avhendingsformer som kan begrenses av bestemmelser knyttet til pengestøtte eller pengegaver, vil bero på tolkning av det offentlige vedtak eller den private givers løfte.

5. Generelle kriterier som bør vurderes ved spørsmål om utlån eller avhending

Museer bør behandle alle forespørsler om utlån eller overføring av materiale fra samlingene seriøst og respektfullt. Ved slike henvendelser må museene foreta en avklaring av de juridiske, etiske og museumsfaglige spørsmål som kan ha betydning for saken. Museene bør legge spesiell vekt på å sette seg inn i de interesser og behov som ligger til grunn for at spørsmål om utlån/overføring er reist. Såfremt det ikke foreligger klare prinsippvedtak om delegering bør slike saker avgjøres av museets øverste myndighet. Avgjørelsene bør begrunnes, og det er viktig at museet sørger for at saksbehandling, begrunnelse og betingelser som knyttes til eventuelle avtaler, er forsvarlig dokumentert for ettertiden. Museene må rette seg etter nasjonal og internasjonal lovgivning og sørge for at forvaltningen av samlingene skjer i samsvar med gjeldende juridiske forpliktelser og institusjonens vedtekter.

Tilrådinger

I arbeidet for å finne fram til generelle retningslinjer for overføring og utlån, har utvalget blitt stående ved følgende åtte hensyn som må veies mot hverandre:

1. Museene skal tjene samfunnet og samfunnets interesser, og samlingene forvaltes på vegne av samfunnet. Dette er et overordnet prinsipp som bør ligge til grunn for museenes håndtering av forespørsler om lån og utlevering av samlinger.
2. Ved forespørsel om utlån eller avhending skal det aktuelle materialets forskningsmessige sammenheng tillegges stor vekt. Av hensyn til forskning og for å kunne gi en formidling med linjer i tid og rom, er det ønskelig å ha noen samlinger som synliggjør regionale, nasjonale og/eller internasjonale sammenhenger. Dette hensyn må veie tyngre enn en lokalbefolknings ønske om å oppbevare materialet på dets funn- eller opprinnelsessted.
3. Som hovedregel bør museene være *særlig* velvillige ved forespørsler om lån til midlertidige utstillinger av materiale som ikke er utstilt eller i annen aktiv bruk.
4. Museene har et særlig ansvar for å stille samlinger til disposisjon for institusjoner for urfolk og nasjonale minoriteter.
5. En forutsetning for utlån eller overføring må være at transporten skjer under betryggende forhold, og at den lånende institusjonen har tilgang til faglig kompetanse og fysiske forhold som sikrer en forsvarlig håndtering under låneperioden.
6. Ved utlån eller overføringer må det stilles krav til kompetanse på håndtering av materialet og til fysiske oppbevaringsforhold ved den mottakende institusjonen.
7. Ved spørsmål om permanent overføring av større, magasinerte samlinger bør det gjøres en vurdering av kostnadene i forhold til den samfunnsmessige gevinsten ved overføringen.

8. Alle museer har et generelt ansvar for å gjøre innholdet i samlingene kjent gjennom kataloger som er tilrettelagt for bruk av et allment publikum. I forskning, undervisning og i utstillinger vil det alltid være behov for tilgang til det originale materialet. Men med moderne informasjonsteknologi vil felles bruk og tilgang til museers samlinger være vesentlig enklere enn før. I flere tilfeller kan det derfor være viktigere at museene satser på å åpne tilgang til "magasinert" materiale gjennom elektroniske kunnskapsbanker, framfor å flytte store samlinger mellom ulike magasin.

6. Utlån og deponering av materiale til andre museer

Utlån

Utvalget mener det er en utfordring for museene å bidra til en dynamisk museumspolitik der samlinger kan fungere som en felles ressurs. En slik museumspolitik vil forutsette en styrking av samhandling og arbeidsdeling innenfor innsamling og en åpen holdning til utlån.

Men med et begrenset materiale og en sterk vekst i utstillingsvirksomhet og nyetablering av museer, merkes det et sterkt press på de større sentrale institusjonene for utlån av samlinger. Konfliktene går særlig på museenes restriktive holdninger til utlån av utstilt materiale, vurdering av sikkerhet og krav til transport og oppbevaring, refusjon for utgifter i forbindelse med konservering, ekspedering og transport. I noen grad ser vi også konflikter i prioritering av museer som ønsker å låne det samme materialet.

Museumssamlingene skal bevares i langsiktige perspektiver, og institusjonene må derfor foreta reelle vurderinger og avveininger av hvilken utlånsvirksomhet de enkelte gjenstandene kan utsettes for. Men utvalget vil peke på behovet for å få en bedre og mer aktiv formidlingsvirksomhet og at en slik satsing vil kunne kreve en økning i utlån. Erfaringene viser at det primært er press på utlån fra de større, sentrale museene, og at denne virksomheten for noen institusjoner blir svært ressurskrevende. Museer med små samlinger har relativt små kostnader til konservering og oppbevaring og store behov for innlån. Utvalget mener at kostnadene for lån i hovedsak må bæres av de lånende institusjonene, og at slike kostnader må innarbeides i de aktuelle utstillingsprosjekter.¹⁰

Tilrådinger

Som generelle retningslinjer for utlån mellom museer vil utvalget anbefale følgende:

1. Som overordnet prinsipp bør museene tilstrebe å forvalte samlingene som en felles ressurs, og være åpne for gjensidig lån til bruk for forskning, forskningsbasert forvaltning og formidling.
2. Samfunnet har behov for institusjoner som kan drive forskning, undervisning og formidling med utgangspunkt i et materiale som dekker større regionale, nasjonale og/eller internasjonale sammenhenger.
3. Lokale og regionale museer bør få mulighet til å vise både faste og temporære utstillinger med innlånt materiale.
4. Det aktuelle materialet må være i en fysisk beskaffenhet som ikke er til hinder for transport og utstilling i de aktuelle lokalene, og materialet må ikke utsettes for utilbørlig risiko i forhold til brann, tyveri, hærverk eller transportskader.

¹⁰ Utvalget behandler dette spørsmålet nærmere i kapittel 12.

5. Museer bør normalt ikke kreve strengere forholdsregler ved utlån enn den standarden de selv legger til grunn for egen håndtering av materialet.
6. Formålet med lånet må vurderes i forhold til institusjonens egne behov for å ha materialet tilgjengelig i egen forskning og formidling i det aktuelle tidsrommet. Museene bør ha særlig gode begrunnelser for å avslå utlån av magasinert materiale til andre museer.

Depositum og overføring av eiendomsrett

Mange museer har bestemmelser i vedtektene som fastslår at samlingene ikke kan avhendes. Dette er bestemmelser som har vært ment å sikre samlingene for ettertiden, og som en garanti til omverdenen om at det materialet som ble overlatt i museets varetekt, ikke skulle kunne selges, byttes bort eller avhendes på annen måte som ville være i strid med givernes intensjoner da de overlot materialet til museet. Store deler av samlingene i norske museer er anskaffet for offentlige midler, og en offentlig finansiering medfører et ekstra ansvar for å sikre materialet for ettertiden.

Men utvalget ser også at rigide vedtektsbestemmelser som hindrer enhver avhending, i enkelte tilfelle kan være en hindring for en dynamisk museumspolitik. Gjennom historien har vi sett at det har vært flyttet enkeltstående objekter eller større samlinger til andre museer. Selv om dette var transaksjoner som var ment å skulle ha permanent karakter, har man likevel i mange tilfeller valgt å definere slike overføringer som deponisjoner, for å omgå vedtektsbestemmelser om at samlingene ikke kunne avhendes eller for å ha ryggen fri i forhold til givere av materialet.

Selv om en rekke deponisjoner til andre museer i utgangspunktet kan ha vært ment som reelle og permanente overføringer, er en avtale om depositum ikke en avtale som gir mottakeren eiendomsrett til materialet. For flere museer som nå i en periode på mellom 50 og 100 år har forvaltet store deponerte samlinger har dette vært ukjent. Materialet har dermed vært forvaltet fullt ut etter de samme prinsipper som museets "egne" samlinger, og det kan være investert betydelige summer i ny katalogisering, konservering/restaurering og i presentasjon av materialet. Museenes innsamlingsplaner og innsamlingspolitikk vil alltid ha innholdet i eksisterende samlinger som ett viktig utgangspunkt, og det innebærer at slike planer i en del tilfelle ville ha vært annerledes om museet hadde hatt en klar forståelse av at det aldri ville erverve eiendomsrett til deponert materiale uten at det ble inngått nye spesifikke avtaler om dette.

Det er derfor et klart behov for å rydde opp i gamle depositumsavtaler mellom museene. Utvalget vil mene at det normale i slike saker bør være at man gjennom reforhandlinger av avtalen søker å overføre eiendomsretten til det museet som i dag har hånd om materialet hvis avtalene er eldre enn 50 år, og det ikke foreligger hindringer, som for eksempel betingelser fra givere eller selgere.

Tilrådingar

1. Depositum bør i framtiden bare brukes der man tar sikte på en permanent overføring av eiendomsrett, men der man samtidig ser behov for å ha en frist for å vurdere de langsiktige konsekvenser av overføringen før vedtaket gjøres endelig. Ved nye avtaler om deponering vil utvalget foreslå at det legges inn en bestemmelse om at eiendomsretten overføres hvis avtalen ikke er fornyet eller materialet ikke er krevet tilbake innen 30 år. På denne måten vil museene få en rimelig "angrefrist" slik at man unngår varige, negative virkninger av beslutninger som er tatt på sviktende grunnlag.
2. De samfunnsmessige kostnadene ved permanent overflytting og eventuell retur av store samlinger bør veies mot andre måter å bruke tilsvarende ressurser på. Ved retur av deponerte samlinger finner utvalget det naturlig at kostnadene bæres av det museet som ønsker å heve avtalen, så fremt det ikke foreligger andre bestemmelser eller partene ønsker andre løsninger.
3. For depositionsjoner mellom museer som nå har løpt i 50 år eller mer, bør institusjonene såfremt det ikke foreligger vesentlige hindringer, innlede forhandlinger med sikte på å komme fram til en permanent avtale om overføring av eiendomsrett.

7. Utlån, deponering og avhending av materiale fra museer til andre arenaer

Museene skal i kraft av sin innsamling, bevaring og forskning formidle det innsamlede materialet på en måte som gjør at publikum både får en forståelse og en opplevelse av det - ikke minst ved at ulike gjenstander fra ulike lokaliteter og perioder kan sees, oppleves og forstås *i sammenheng*. All formidling ligger nettopp i spenningsfeltet mellom innsikt og opplevelse og de gjensidige vekselvirkningene dem imellom.

I motsetning til forskningen som kan håndtere et spredt materiale, har formidlingen bruk for mange gjenstander fra forskjellige lokaliteter og perioder for å kunne gi en forståelse av dem i deres sammenheng og i forhold til *hverandre*. Dette gjelder ikke bare gjenstandene: Både lokale forhold og Norges historie kan best forstås utfra et overordnet perspektiv som tolker enkeltfenomener og gjenstander inn i og utfra en større europeisk sammenheng. Forskning kan nettopp være en prosess som samler og setter ulike isolerte enkeltgjenstander i forbindelse med hverandre. Den er det overordnede perspektivet og den praksis som skaper innsikt i og erkjennelse av «isolerte fenomeners innbyrdes forhold». Kun i kraft av slike sammenhenger kan de lokale og nasjonale forholdene forstås. Uten denne overgripende synsmåten forblir de enkelte gjenstandene isolerte "relikvier", nokså stumme avleiringer fra en svunnen tid. Dessuten sier det seg selv at bare et materiale som er variert med hensyn til alder og proveniens, virkelig er i stand til å illustrere de større sammenhengene på en slik måte at publikum kan oppleve og forstå dem.

Fra museene har det ofte vært fremført at gjenstandene må være på museet av hensyn til forskning og formidling. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at det selvsagt er fullt mulig å forske på materiale som for eksempel befinner seg rundt i landets kirker.

Prinsipper for håndtering av lån eller tilbakeføring av materiale til kirkene

Da de norske museene i 1800-årene begynte sin innsamling av kirkekunst, var dette en viktig redningsaksjon som både bidro til å bygge opp kunnskap om kirkekunsten og å redde den for ettertiden. Det er imidlertid også slik at mesteparten av kirkekunsten fra tiden etter reformasjonen og omtrent en fjerdedel av middelalderkunsten fortsatt befinner seg i kirkene.

Med jevne mellomrom reises det spørsmål om å tilbakeføre kirkekunst fra museene til kirkene. Slike forespørsler er gjerne begrunnet i at disse konkrete fysiske objektene på en måte forankrer lokalsamfunnet i historien og således gir opplevelse av identitet¹¹ og kontinuitet. Utvalget ser at det er viktig at museene i slike spørsmål inviterer til en dialog der det legges opp til en felles refleksjon omkring de problemene som håndteringen av kirkekunsten stiller oss alle overfor.

---

¹¹ Se note 1.

Klima og sikring

Mye av det materialet som er aktuelt i forbindelse med en tilbakeføring til kirkene, er skjørt og ofte i dårlig forfatning. Det består hovedsakelig av bemalt tre, der malingen er påført et mer eller mindre tykt sjikt av kritt, som så igjen er festet til treet. Da trevirke og kritt reagerer helt forskjellig på svingninger i fuktighet og temperatur, krever slike gjenstander et stabilt klima med rundt 50 % relativ luftfuktighet. Uten et slikt klima vil gjenstandene relativt raskt ødelegges. Det er klart påvist at kirkekunsten rundt omkring i de norske kirkene i foruroligende grad lider under det dårlige bevaringsklimaet som det har vært i kirkene de siste knapt hundre årene. Her er det klimatiske forhold som vanskelig lar seg forbedre og som definitivt har ført til at «kirkekunsten lider» - slik tittelen på en seminarrapport fra Riksantikvaren konstaterte i 1987. Skal det ut fra et bevaringssynspunkt være forsvarlig å tilbakeføre den gamle kirkekunsten til kirkene, må de ha et stabilt og tilfredsstillende inneklima, og for mange materialgrupper vil dette i dag være svært vanskelig å etablere.

En tilbakeføring av kirkematerialet vil også måtte kreve at det er beskyttet mot slitasje, hærverk og tyveri, og at kirkebygget er tilfredsstillende brannsikret. Det ligger utenfor utvalgets mandat å vurdere i hvilket omfang unik kirkekunst av enestående nasjonal betydning som i dag oppbevares i kirkene, på grunn av såvel klima som sikkerhet faktisk burde overføres til museene. Men det kan imidlertid ikke herske tvil om at også dette spørsmålet er aktuelt og relevant.

Ved spørsmål om tilbakelevering av kirkeinventar må de aktuelle kirkene vurderes etter samme kriterier som museenes utstillingsrom når det gjelder forhold som klima, sikring, infrastruktur og formidling. Dette er forhold som det er vanskelig å finne gode løsninger på i kirkene. Her ligger derfor en helt vesentlig innvending mot å tilbakeføre kirkekunsten til kirkerommene - og en begrunnelse for å vurdere i hvilket omfang bruk av gode kopier kan tilfredsstillende de fleste av menighetens ønsker.

Kirkematerialets betydning

Spørsmålene om den juridiske eiendomsretten til kirkematerialet, og mulighetene for i en kirkebygning å sikre dets fortsatte eksistens på tilfredsstillende måte, står sentralt når det gjelder å avgjøre om det skal returneres til de kirkene som det kom fra. Imidlertid finnes det også andre aspekter ved materialet som utvalget har funnet det nødvendig å ta stilling til:

Gjenstandenes religiøse eller liturgiske betydning for menigheten

I Den norske kirke opplever en i dag en økende interesse for kirkehistorien, ikke bare statskirkens egen historie siden Reformasjonen, men ikke minst interesse for alt som kan målbære en kontinuitet til middelalderens kirke og trosliv. I så måte har en del menigheter ønsket å kunne vise fram lokal, middelalderlig kirkekunst. Hvis spørsmål om tilbakeføring primært har bakgrunn i gjenstandens liturgiske eller religiøse funksjon kan spørsmål om originalitet og fysisk alder oppfattes som underordnet i forhold til funksjonen, og i slike tilfeller bør det vurderes om en god kopi kan fylle menighetens behov.

Parallelt med lokale ønsker om å understreke kontinuitet til tidligere tiders kirkeliv på stedet, møter vi også ønsker om å markere kirken som kulturbærende institusjon. I senere tid kan vi også registrere en større interesse for kristendommens historie i vårt land og for liturgien som religiøs uttrykksform. Den norske kirke er blitt mer interessert i sin egen historie og de gjenstandene som illustrerer den. Alle disse trekkene må respekteres, og denne interessen har i seg selv en vesentlig og positiv betydning for kirkekunsten og dens formidling.

Ønsker om tilbakeføring av kirkemateriale handler ofte om gjenstander som fikk sin mening i en annen konfesjonell sammenheng og en annen liturgi og/eller gjenstander som sto i tidligere kirkebygninger på stedet, og som nå i flere generasjoner har vært borte fra menighetens kirkerom. Det er også viktig å være oppmerksom på at slike gjenstander kan ha vært flyttet rundt og derfor ha vært en forholdsvis kort tid på det stedet hvorfra de ble innlevert til museet. Ved en tilbakeføring til nyere kirkebygg der gjenstandene aldri har stått, kan gjenstandene primært ha en funksjon som historiske markører, og etter utvalgets oppfatning kan de da sjelden sies å ha noen direkte betydning for menighetens religiøse eller liturgiske liv i dag.

Gjenstandene i et kontekstuellt perspektiv

Det fremføres ofte som et argument for å plassere kirkekunsten i kirkerommet, at gjenstanden bare kan forstås dersom den oppleves i sin kontekst, dvs. den sammenheng den opprinnelig inngikk i og som ga den mening.

Dersom kirkerommet skal utgjøre en kontekst, må det utgjøre en sammenheng som forklarer gjenstanden i et bruks- og meningsperspektiv, eller som føyer en helt ny dimensjon til opplevelsen av gjenstanden. Kriteriet blir da ikke om gjenstanden har hatt en kirkelig funksjon, men om den ved tilbakeføringen kan få sin funksjon igjen. Kriteriet kan heller ikke være om gjenstanden innholdsmessig formidler et religiøst budskap, men om dette budskapet bare, eller på en helt annen og bedre måte, lar seg forstå etter at gjenstanden er tilbake i nettopp dette kirkerommet.

Gjenstander som ikke lengre brukes, enten fordi det f. eks. dreier seg om katolske gjenstander i et luthersk kirkerom, eller fordi de er gamle/skrøpelige og ikke tåler slitasje, gjenvinner normalt ikke en funksjon ved tilbakeføring. Men de får en ny funksjon som dekor eller historisk markør. Med mindre det dreier seg om anbringelsen av gjenstanden på et helt bestemt og «forklarende» sted, er det først og fremst bruken som utgjør den egentlige forklarende konteksten - ikke dens plassering i et kirkerom.

Utvalget kan således ikke se at gjenstanden uten videre forklares bare ved at den er anbrakt i kirkerommet. I de aller fleste tilfeller dreier dette seg jo om gjenstander hvor det foreligger et klart kontinuitetsbrudd i forhold til bruk på stedet. I mange tilfeller er kunstverkenes utsagn fremmede i forhold til dagens teologi og liturgi i Den norske kirke. Her er kan nettopp museene ved hjelp av sine kirkesamlinger og faglige kompetanse bidra til, et stykke på vei, å reetablere gjenstandenes kontekst, slik at disse oppleves og forstås bedre av dagens mennesker.

I den grad man i praksis ønsker å innrede hele eller deler av kirkerommet som et «lokalt kirkehistorisk museum» der en plasserer materiale som tidligere har vært i bruk på stedet, uten at disse ellers har noen klar nåtidig funksjon utover det museale, må kirkerommet etter utvalgets mening oppfattes som et utstillingsrom.

Lokale, regionale, nasjonale og internasjonale hensyn

I det omfang gjenstanden enten i seg selv på særlig måte tilhører nasjonens kulturarv, eller som del av en helhet bidrar til å belyse kirke- og kulturhistorien på en slik måte at man bedre forstår denne i både regionale, nasjonale og internasjonale perspektiv, kan gjenstandens betydning være størst nettopp fra en mer overordnet synsvinkel.

Dersom Den norske kirke i årene som kommer vil sette fokus på sin rolle som kulturbærer, er det igjen helt avgjørende at denne rollen beskrives, oppleves og forstås i såvel et nasjonalt som et internasjonalt perspektiv. Sentrale museer med større kirkesamlinger har særlige muligheter og ansvar for å kunne bidra med dette. Et slikt ansvar kan ikke bare sees i et regionalt perspektiv. Museene har og tar dette ansvaret for nasjonen - og for verdenssamfunnet - idet de norske museene i likhet med de

utenlandske jo også forvalter deler av verdenssamfunnets kulturarv. Et generelt prinsipp om at alle gjenstander bør føres tilbake til kirkene de kom fra, ville altså bryte med den grunnleggende funksjon og det ansvar museene har både nasjonalt og internasjonalt.

Eiendomsforholdet til kirkekunsten

I flere tilfeller reises det spørsmål om den juridiske eiendomsretten til deler av det kirkematerialet som i dag befinner seg i museenes samlinger. Generelt gjaldt det siden «Lov om kirker og kirkegårder» av 24. september 1851 at stiftsdireksjonens tillatelse måtte foreligge, før det kunne skje en rettmessig avhending av «de kar og prydelser» som på dette tidspunktet var i bruk i kirkene. Unntatt fra bestemmelsen var gjenstander fra kirkebygg som på avhendingstidspunktet var revet eller brent, og gjenstander som ikke lenger var i bruk og heller ikke fremover skulle brukes av menigheten. I 1884 innskjerpet Kirkedepartementet i et rundskriv av 22. april at «Inventariesager ligesaa lidt som andre eiendele maa fraskilles en Kirke uden Stiftsdirektionens Samtykke». Først i Lov om kirker og kirkegårder av 3. august 1897, § 21, ble det imidlertid i lovs form gitt et generelt forbud mot enhver form for avhending som fant sted uten den stedlige stiftsdireksjonens tillatelse. En slik avhending var ugyldig. Etter Kirkeloven av 1996 §18, 4. ledd, er saken enklere. Her heter det: «Menighetsrådet fører fortegnelse over inventar og utstyr i soknets kirker. Anskaffelse og avhendelse av kirkens inventar og utstyr skal godkjennes av biskopen».

I dag kan det være vanskelig å finne skriftlig dokumentasjon på at overføring av inventar fra kirkene til museene har skjedd i henhold til lover og forskrifter. Det er ikke foretatt noen nærmere juridisk vurdering av spørsmålene som her reises, for eksempel om det er museet som må bevise at samtykke var innhentet, eller menigheten som må godtgjøre at det ikke var det (bevisføringsplikten); hvem som taper der begge alternativer er like sannsynlige, og hvorvidt museet kan hevde eller på annen måte få eiendomsrett til tross for at samtykke ikke var innhentet ved utskillelsen fra kirken. Etter det utvalget har fått opplyst, kan det vanskelig gis helt generelle svar på disse juridiske problemene. Etter utvalgets mening taler imidlertid rimelighetshensyn for at kirkemateriale i museene bør betraktes som museets eiendom, med mindre den som krever materialet tilbakeført, kan dokumentere at overføringen har skjedd i strid med regelverket. Dette gjelder likevel ikke materiale som har kommet inn som deposita eller lån.

De viktigste problemene ligger etter utvalgets syn uansett ikke i avgrensningen av den "juridiske" eiendomsretten. Spørsmålet om hvem som har eiendomsrett til materialet er sentralt for å klargjøre diskusjonens utgangspunkt, men saken gjelder i første rekke om lokale miljøer uansett det juridiske har en art "moralisk eiendomsrett" til gjenstander som kommer fra deres kirker. Innvendingene mot de sentrale museene gjelder jo heller ikke primært deres formelle eiendomsrett, men at gjenstandene finnes og disponeres der i stedet for i lokalmiljøene.

Tilrådingen står sist i kapitlet.

Utlån og overføring til andre institusjoner og utstillinger utenfor museumssektoren

Antikvariske bygg og anlegg

Ved istandsetting av antikvariske bygg og anlegg er det ofte et ønske å gjenskape deler av interiørene. Her kan det være et behov for et variert sett av gjenstander, ofte gjenstander som det ikke er mulig å skaffe på det private kunst og antikvitetsmarkedet eller som vil representere investeringer som ikke er realiserbare.

I noen tilfeller forvalter også museer originalt inventar fra slike bygg og anlegg som det nåværende eiere ønsker å føre tilbake. Opplevelse og formidling av et materiale i sitt opprinnelige miljø eller på sin opprinnelige plass har særlige kvaliteter.

Museenes samlinger er etablert med forskning, formidling og bevaring som formål, og forespørsler om utlån eller overføring til antikvariske bygg og anlegg må vurderes ut fra dette hensynet. Særlig i de tilfeller der anleggene er åpne for allmennheten, vil slike utlån eller overføringer kunne være viktige bidrag for å få en bedre formidling av de respektive kulturminnene. Men en forsvarlig forvaltning av samlingene krever at slike utlån følges opp med regelmessige inspeksjoner. Erfaringene viser at de lånende institusjonene lett "glemmer" både eiendomsforhold og krav til særskilt behandling av det lånte materialet, og det finnes skremmende eksempler på hva som da kan skje av skader og tap.

Utvalget mener at museene bør være åpne for å kunne låne ut eller overføre materiale for å gjenskape interiører i antikvariske bygg og anlegg – særlig i de tilfellene der allmennheten har adgang. Utlånene må avveies mot andre behov og i forhold til sikkerhet og bevaringsforhold. I slike saker vil det primært være aktuelt å låne ut eller overføre materiale som er lite aktivisert i andre sammenhenger. Det kan også være aktuelt å inngå utlånsavtaler som over et tidsrom gir låneren anledning til å erstatte innlånet med annet materiale. Hvis museene har slike utlån, må det foreligge faste rutiner for inspeksjon og kontroll.

Utstillinger utenfor museene

Flere museer har stor etterspørsel etter utlån til utstillinger som arrangeres utenfor museer. Lokale kunstforeninger, husflids- eller historielag står ofte som arrangører. I mange tilfelle vil det være et problem ved denne type utstillingsvirksomhet at arrangøren mangler faglig kompetanse til å kunne håndtere det etterspurte materialet.

Slike lokale eller regionale utstillinger er ofte gode formidlingsarenaer. Utvalget mener at når museer skal låne ut materiale til denne type utstillinger må det spesifiseres klare krav til håndtering, utstilling og sikring av materialet, og erfaringene viser at museene også aktivt må påse at slike avtaler følges opp.

Ambassader og andre offentlige institusjoner

Flere museer har utlån til ambassader, offentlige kontorer og institusjoner. Det er i museenes interesse at offentlige rom skal preges av gode interiører og god kunst. Utvalget vil likevel understreke at dette primært må løses gjennom innkjøp, og at utlån fra museene ikke bør være et sentralt virkemiddel i innredning av gode offentlige rom. Men utvalget ser at slike utlån for eksempel til regjeringskontorer, ordførerkontorer og ambassader også kan bidra til å fremme kunnskap og fokus på museene og dermed bidra til å skape en "goodwill" som kan være viktig for det enkelte museet.

For utlån til offentlige kontorer og lokaler er det gjerne ønske om langsiktige perspektiver. Hvis museene skal gå inn i slike avtaler, er det derfor nødvending med faste rutiner for kontroll og inspeksjon, og ikke minst regelmessig veiledning til de lånende institusjonene om behandling av materialet. Ved slike utlån bør museene være særlig oppmerksomme på at det kan by på problemer med å bruke materialet i andre sammenhenger i låneperioden, for eksempel til korttidsutstillinger. Ved utlån til ambassader og andre institusjoner der det vil være vanskelig å tilbakekalle lånet på kort varsel, bør museene derfor eventuelt prioritere materiale som ellers er lite aktivisert eller etterspurt.

Utstillinger som "pekere"

Museene får en rekke henvendelser om utlån til virksomheter både innenfor offentlig og privat sektor, og museer tar også selv initiativ til slike utlån. Med "pekere" mener utvalget utlån av enkeltgjenstander eller små utstillinger som skal minne om museet og/eller belyse museets virksomhet. "Pekere" kan plasseres i offentlige rom eller i bedrifter som ønsker å gi besøkende og egne ansatte et opplevelsestilbud. Dette kan skje gjennom små skiftende utstillinger eller presentasjoner av klar kommersiell karakter for eksempel ved utleie av kunst til innredning av direksjonslokaler. Slike utlån er det også aktuelt å vurdere i sammenheng med sponsoravtaler.

I de nylig vedtatte etiske retningslinjene for norske universitetsmuseer heter det: *En bør i allminnelighet være tilbakeholden med utlån til rent kommersielle formål, med mindre man har sikkerhet for at hverken gjenstandens eller museets renommé vil ta skade.*¹² Utvalget slutter seg til dette synspunktet. Utvalget ser samtidig at utlån til private virksomheter kan være gode elementer både i formidling og som ledd i å skaffe museene nødvendige inntekter og samarbeidspartnere. Utvalget vil derfor ikke være avvisende til utlån til private virksomheter, men i tillegg til vurdering av formidlingsopplegg, sikkerhet, håndtering og oppbevaringsforhold, vil utvalget peke på at omfattende eller langvarige utlån til rom som ikke er åpne for allmennheten, i seg selv kan være i konflikt med musenes mål om at samlingene skal være mest mulig åpne og tilgjengelige.

Tilrådinger

1. Hvis det reises spørsmål om museenes eiendomsrett til materiale som ønskes tilbakeført til kirker eller andre arenaer skal museene bidra aktivt til en avklaring og til at alle dokumenter som har interesse for saken legges åpent fram.
2. Ved spørsmål om utlån eller overføring av materiale bør museene vektlegge følgende momenter:
  - Materialets betydning for museets forskning, forvaltning og formidling.
  - Hensynet til forsvarlige bevaringsforhold: Brannsikring, klimaforhold, håndtering og tyverisikring.
  - Materialets betydning for folks forståelse og opplevelse av egen bakgrunn og kultur¹³ i det området der materialet er ønsket, og/eller materialets rituelle eller religiøse betydning for den menigheten som ønsker tilbakeføring til kirken.
  - Vurdering av hvordan bruk av en kopi vil kunne fungere i forhold til begrunnelsen for forespørsel om utlån eller tilbakeføring.

¹² Se vedlegg 2, pkt 3,7.

¹³ Se note 1.

- Materialets betydning for å gjenskape autentiske interiør i antikvariske bygg og anlegg.
  - Materialets betydning i internasjonal, nasjonal, regional og lokal sammenheng.
  - Hvilken presedens håndteringen av den aktuelle saken vil kunne ha for behandling av andre saker.
  - Vurdering av mulige konflikter mellom utlånet og betydningen av at museenes materiale i størst mulig grad skal være tilgjengelig for allmennheten.
3. Ved vedtak om utlån må museene følge opp veiledning til mottakeren og eventuelt behov for opplegg med inspeksjon og kontroll.

Særlige tilrådinger om kirkematerialet

1. Utvalget mener at lokalsamfunnene og regionene, kirken som nasjonal institusjon og Norge som nasjon har en felles interesse: nemlig ved hjelp av kirkematerialet å gi en rimelig dekkende fremstilling av kristen tro gjennom århundrene. Det betyr at norsk kirke- og kulturhistorie gjøres tilgjengelig for et bredt nasjonalt og internasjonalt publikum.
2. Utvalget har forståelse for lokalsamfunnenes ønske om å få tilbake gjenstander som på en særlig måte målbærer den lokale og den kristne kulturens historie og kontinuitet. Utvalget er likevel av den oppfatning at museene, ut fra hensyn til bevaring og formidling, må føre en restriktiv politikk på dette området. Dette er ikke bare et spørsmål om i hvilket omfang kirkebyggene ville kunne settes i stand til å tilfredsstillende krav til klima og sikring. Også i Norge bør det finnes museer som er i stand til å gi et bredt og perspektivrikt oversyn over vår kirke- og kulturhistorie - dvs. forstå det lokale i en nasjonal og det nasjonale i en internasjonal sammenheng. Men hver enkelt sak må vurderes for seg, og i alle spørsmål om slike tilbakeføringer er det viktig at museene bestreber seg på å komme i en meningsfylt dialog med de lokale interessentene.
3. Såfremt det ikke kan dokumenteres at overføringen av kirkematerialet fra kirkene til museene har skjedd i strid med regelverket, mener utvalget at museene må kunne hevde eiendomsrett til kirkematerialet i sine samlinger med mindre det er kommet inn som deposita eller lån.
4. I dag reises de fleste krav om tilbakeføring fra enkeltpersoner eller lokale menigheter, og utvalget savner en klarere holdning i Den norske kirke til spørsmål om tilbakelevering. Utvalget mener det er viktig for Den norske kirke å forstå betydningen av å være synlig på samfunnets felles kulturhistoriske arenaer. I en slik sammenheng er museenes utstillinger sentrale, men hvis museene alltid skal innfri alle de ønsker som reises om tilbakeføring av kirkemateriale, vil det i praksis bety en tilbakeføring av et omfang som ribber samlingene så sterkt at det blir svært vanskelig eller umulig å vise utstillinger som belyser de større sammenhengene. Utvalget mener det er av stor betydning, også for Kirken, at det finnes noen større samlinger av kirkesaker som kan danne grunnlag for forskning og formidling. Dette er viktig for å skape forståelse for kirkekunstens bakgrunn og sammenheng, og museene kan formidle dette på en annen måte enn det som kan gjøres i de enkelte kirkene. Utvalget har et ønske om at Kirkens ledelse utformer en politikk i forhold til bevaring, forskning, formidling og bruk av den gamle kirkekunsten.
5. Hvis kirkemateriale skal tilbakeføres på permanent basis, bør museene legge stor vekt på at en tilbakeføring kan fylle tomme plasser i kirkerommet og bidra til å gjenskape autentiske kirkeinteriør. Utvalget mener museene bør være særlig restriktive hvis det er spørsmål om tilbakeføring til kirkebygg der materialet aldri tidligere har vært i bruk. I saker der museene ikke finner å kunne imøtekomme ønsker om tilbakeføring på permanent basis, bør museene i samarbeid med menighetene og/eller lokale museer søke å finne muligheter for korttidsutlån til utstillinger for eksempel i forbindelse med kirkejubileer.

8. Avhending ved bytte, destruksjon eller salg

Når et museum sitter med samlinger som ikke har relevans for institusjonenes formål eller arbeidsområde bør man primært undersøke om dette har interesse for andre museer, og det kan eventuelt også være aktuelt å vurdere avhending ved bytte, destruksjon eller salg av materialet.

I en tid da de mange museer sliter med knappe budsjett, reises det ofte spørsmål om det ligger verdier i samlingene som kan realiseres uten at samlingenes kvalitet eller relevans forringes sett i forhold til museets hovedmål. Med samme utgangspunkt kan det komme forslag om å foreta en nedbygging eller spesialisering av samlingene for å spare inn driftsmidler i forhold til konservering og oppbevaring. Noen museer har også ønsket om å selge materiale fra samlingene for å kunne finansiere innkjøp av annet materiale som man anser som langt viktigere å sikre for framtidig forskning og formidling enn det materialet som man eventuelt må avstå.

I ICOMs etiske regler¹⁴ handler kapittel 4 om avhending av samlinger. Disse bestemmelsene er i sin helhet gjengitt som vedlegg 1. I de etiske reglene legger ICOM stor vekt på at museenes samlinger i utgangspunktet skal ha en permanent status, og at eventuelle spørsmål om avhending krever en grundig utredning av faglige, juridiske og etiske spørsmål, og at avgjørelser i slike saker bør godkjennes av museets øverste myndighet. Her heter det:

4.1 Den alminnelige oppfatning av samlingens permanente status.

Pr. definisjon er en av nøkkelfunksjonene for nesten alle slags museer å erverve gjenstander og bevare dem for ettertiden. Det må følgelig være sterke forbehold mot å avhende de gjenstandene som museet har påtatt seg formelt ansvar for. Å avhende gjenstander, enten ved gave, bytte, salg eller kassasjon, må skje etter vurdering på et meget høyt museumsfaglig nivå og bare godkjennes av ledelsen etter at saken er blitt grundig belyst av eksperter og jurister.

Særlige hensyn som kan gjøre seg gjeldende med henblikk på visse spesialiserte institusjoner som "arbeidende" og "levende museer", visse museer med rene undervisningsmessige og pedagogiske formål, sammen med museer og andre institusjoner som stiller ut levende eksemplarer - botaniske og zoologiske hager og akvarier. Disse kan forutsette at deres samlinger i hvert fall delvis kan betraktes som utskiftbare og erstattelige. Likevel er det også her en klar etisk plikt til å sikre at institusjonenes virke ikke utgjør en trussel på lengre sikt mot den fortsatte eksistens av de arter de utforskede, utstilte eller anvendte eksemplarer tilhører.

ICOMs etiske regler omhandler også framgangsmåte ved destruksjon eller salg av museumsgjenstander, og her heter det:

¹⁴ Teksten nedenfor er sitert fra den norske oversettelsen utgitt av Norsk ICOM i 1991.

4.3 Avhendingspolitikk og annen fremgangsmåte

Når et museum har juridisk rett til å avhende en gjenstand, bør beslutningen om å selge eller avhende materiale fra samlingene bare tas etter nøye overveielse. Gjenstanden bør først tilbys andre museer i bytte som gave eller til kjøp før man vurderer å selge den på auksjon eller avhende den på annen måte. Beslutningen om å skille seg av med en gjenstand eller et kunstverk ved bytte, salg eller kassering (når en gave er for skadet eller forringet til å restaureres) må tas av museets ledelse, og ikke av ansvarshavende for angjeldende på egen hånd. En utførlig redegjørelse bør foreligge for alle slike avgjørelser og de gjenstander det angår, og alle slike opplysninger vedrørende gjenstander bør oppbevares og /eller overføres - om mulig med fotodokumentasjon.

Verken medlemmer av personalet eller familiemedlemmer eller venner bør noensinne tillates å kjøpe gjenstander som er utgått fra en samling. Det må heller aldri tillates at disse på noen som helst måte - heller ikke for kortere tidsrom - erverver seg gjenstander fra museumssamlingene til noen privatsamling eller til noen annen form for personlig bruk.

4.5 Inntekter fra avhending av samlinger

Alle inntekter som ledelsen mottar fra avhending av gjenstander eller kunstverker, bør brukes utelukkende til nyervervelse av museets samlinger.

Tilsvarende forhold er også behandlet i de etiske retningslinjene for universitetsmuseene.¹⁵ Her står det:

Å avhende objekter/gjenstander, enten ved gave, bytte, salg eller kassasjon skal godkjennes av museets styre, og må kun skje etter vurdering på et høyt museumsfaglig og juridisk nivå.

Når museet har juridisk rett til å foreta avhending, eller har mottatt objekter/gjenstander med avhending som betingelse, bør slike tiltak skje i full overensstemmelse med lovgivningen eller andre påbudte fremgangsmåter. Selv når et museum har juridisk rett til å avhende objekter/gjenstander, har det ikke alltid frie hender til å avhende ervervede objekter/gjenstander. Har anskaffelsen skjedd ved tilskudd utenfra (f.eks. offentlige eller private tilskudd) bør vanligvis tillatelse innhentes fra alle instanser som har bidratt til innkjøpet.

Hvis tilveksten opprinnelig var beheftet med bindende forbehold, bør disse respekteres dersom det ikke går klart fram at dette er umulig eller skadelig for institusjonen. Selv i slike tilfeller kan museet bare gjennom rettslige prosedyrer fritas for slike forhold.

Objekter/gjenstander som er utgått fra samlingene bør ikke overføres til museets ansatte og styremedlemmer, disses familiemedlemmer eller nære venner, eller andre med nær tilknytning til museet. Dette gjelder enhver form for overføring, herunder bl.a. salg, gave og utlån for kortere eller lengre tidsrom til privat samling eller annen personlig bruk. Se for øvrig Lov om universiteter og høyskoler, av 12.05 1985 nr 22, § 61.

Museenes samlinger skal sikre samfunnet et framtidig materiale for forskning og formidling. Det er derfor viktig å legge langsiktige linjer til grunn for museenes innsamlingspolitikk, og man skal være varsom med å foreta raske vedtak om avhending ut fra dagsaktuelle problemstillinger. Utvalget mener at salg av samlinger for å løse økonomiske kriser er en kortsiktig og dårlig løsning både for det

¹⁵ Se vedlegg

enkelte museum og for samfunnet som helhet. En åpning for utstrakt salg av eller fra samlinger kan også bidra til en uønsket ansvarsfraskrivelse hos offentlige myndigheter og andre oppdragsgivere.

Hovedtyngden av innsamlingen ved norske museer er skjedd gjennom offentlig finansiering eller ved bidrag og gaver fra private. Bidragsyttere og givere har normalt hatt intensjoner om at museet skal samle i langsiktige bevaringsperspektiv, og at allmennheten skal sikres tilgang til dette materialet. Hvis et museum forvalter et materiale som det ikke ser behov for i forhold til egen virksomhet, bør dette etter utvalgets mening derfor primært overlates til andre museer som har interesse av det.

Ved gaver eller gavesalg til museet må man normalt forutsette at det har vært giver eller selgers intensjon å overlate materialet til museet for permanent oppbevaring, og slikt materiale bør aldri selges så fremt det ikke kan dokumenteres at giver eller selger har vært innforstått med at framtidig salg av materialet kunne bli aktuelt.

Det forekommer fra tid til annen tilbud eller ønsker fra privathold om bytte av materiale med museer, og slike bytter har tidligere vært praktisert ved noen museer. Utvalget vil peke på at det i ettertid alltid vil kunne reises kritiske spørsmål til slike bytter, og hvis museer har funnet å kunne avhende materiale fra samlinger til private, bør dette alltid skje ved offentlig salg.

Tilrådinger

Avhending ved destruksjon eller salg eller ved bytte til andre enn museer av materiale som er tatt inn i samlingene, bør bare forekomme for materiale som har liten vitenskapelig interesse for relevante fagmiljøer eller for materiale som er i en forfatning som gjør det urealistisk å kunne bevare det for framtiden. Før avhendingen blir realisert, bør museet bringe klarhet i om andre museer er interessert i å overta materialet. Hvis andre museer er interessert, bør materialet i fall byttes med eller overlates vederlagsfritt til et av disse museene.

Ved spørsmål om destruksjon, salg eller bytte av materiale fra samlinger vil utvalget peke på følgende momenter som bør legges til grunn for saksbehandlingen:

1. Museet må vurdere saken i forhold til ICOMs etiske retningslinjer, museets vedtekter, andre retningslinjer og lovverk.
2. Museet må foreta en grundig vurdering av materialets betydning i forhold til institusjonens mål for framtidig profil, forskning og formidling
3. Museet må undersøke om avhendingen kan være i konflikt med de forutsetninger som lå til grunn fra givere eller selgere av materialet eller fra private eller offentlige myndigheter som har bidratt til finansiering av innsamlingen.
4. Museet må avklare om det foreligger begrensninger i forhold til museets eiendoms- og disposisjonsrett over materialet.
5. Museer har et samfunnsansvar for framtidig bevaring av samlinger. Museet bør derfor avklare om andre museer vil være interessert i materialet, og i så fall bør materialet byttes med eller overlates vederlagsfritt til et av de interesserte museene.
6. Vedtak om eventuell destruksjon, salg eller bytte bør fattes av museets øverste myndighet og vedtaket skal realiseres i tråd med ICOMs etiske retningslinjer og de lover og regelverk som museet er forpliktet til å følge.
7. Bytte av materiale fra samlingene bør såfremt det ikke handler om dubletter, kun skje med andre museer og ikke med private interessenter.

9. Tilbakeføring av museumsmateriale til den samiske urbefolkningen

Nasjonale og internasjonale samepolitiske prinsipper¹⁶

Grunnlovens § 110 a og Sameloven av 12. juni 1987 med senere endringer er ramme- betingelser for arbeid med samiske spørsmål i Norge. Med disse to internrettslige medbestemmelsene er samene definert som et eget folk og en egen juridisk kategori i den norske lovgivningen og forvaltningen. Grunnlovens § 110 a uttrykker att: *Det paaligger statens myndigheter at lægge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.* I dette ligger det at den norske stat har plikt til å medvirke aktivt til at samisk kultur blir videreført i Norge. Dette innebærer også en plikt til, gjennom økonomisk og annen virkemiddelbruk, å legge forholdene til rette for en rimelig grad av *reell resultatlikhet* for minoritetens og majoritetens kulturutøvelse.

Å legge forholdene til rette for at samene kan videreføre og utvikle sin kultur forutsetter at det utvikles en kulturpolitikk der målet er reell likeverdighet mellom samisk kultur og norsk kultur.

Regjeringen har i Stortingsmelding 41 (1996-97) *Om norsk samepolitikk* uttrykt det som et klart mål å føre en mest mulig helhetlig samepolitikk. Her heter det blant annet: *Norsk samepolitikk hviler på en rettsstilstand som pålegger myndighetene å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe skal kunne sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Denne politikken må i størst mulig grad være basert på samenes egne premisser. Her vil Sametinget, som folkevalgt organ, være den viktigste premissleverandøren.*

I *Sametingsplan 1998-2001* framheves det at for å møte de samfunnsmessige utfordringene, er det avgjørende at de samepolitiske virkemidlene fornyes i takt med endringer av rammevilkår. Kulturell forankring og fleksibilitet, kontinuitet og endringer er sentrale begreper i denne sammenheng. Planen uttrykker videre at samene har kollektiv rett til å bestemme over egen framtid. Retten til selvbestemmelse medfører også retten til å delegerer beslutningsrett fra Sametingets side.

Ved siden av norske rettsregler og målsettinger er grunnlaget for norsk samepolitikk definert av prinsipielle retningslinjer nedfelt i folkeretten (FNs konvensjon av 1966 om sivile og politiske rettigheter, art 27, ILO konvensjonen av 1969 Om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater, FN's konvensjon om barns rettigheter, FN's konvensjon om biologisk mangfold art. 8(j) og Agenda 21 fra verdenskonferansen for miljø og utvikling kap. 26.)

Av direkte relevans for utforming av en samisk museumspolitik er *Utkast til De forente Nasjoners deklarasjon om urfolks rettigheter*, som er utformet av Arbeidsgruppen for urfolk under FN's Menneskerettighetskommissjon. Utkastet ble i 1994 bifalt av Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities. Det er en erklært målsetting at deklarasjonen skal ferdigstilles innen urfolks-tiåret. Artikkel 12 uttrykker at urfolk har rett til å vedlikeholde, verne og utvikle fortidige, nåtidige og framtidige kulturelle manifestasjoner, så som arkeologiske og historiske

¹⁶ Teksten i dette kapittelet bygger i hovedsak på Audhild Schanches foredrag på høring i Karasjok 27.03.00, og på hennes utredning: Samiske museer i Norge. Framtidig organisering og styringsstruktur, og til dels gjengitt ordrett fra den siste.

kulturminner, gjenstander, mønstre, seremonier, teknologier og visuell og utøvende kunst, likeså retten til å få tilbakelevert kulturell, intellektuell, religiøs og åndelig eiendom som er ervervet uten deres frie og informerte samtykke, eller gjennom overtredelse av deres lover, tradisjoner og skikker.

Et annet dokument utarbeidet av arbeidsgruppen for urfolk er *Utkast til prinsipper og retningslinjer for vern av urfolks kulturarv*, bifalt av underkommisjonene for bekjempelse av diskriminering i 1997. Også dette arbeidet ønskes ferdigstilt innen urfolks-tiåret. Blant prinsippene er at vern av urfolks kulturarv bør baseres på prinsippet om selvbestemmelse, og at urfolk bør anerkjennes som de primære beskyttere og fortolkere av sin egen kultur, enten den er skapt i fortiden eller utvikles i framtiden. Retningslinjene anbefaler at myndigheter bør støtte urfolk i deres bestrebelse på å få tilbake kontroll over og besittelse av kulturarven. De innebærer videre at museale samlinger ved museer og universitet bør tilbakeføres dersom det kreves, eventuelt at det inngås avtaler om former for samarbeid om forvaltning der de befinner seg. Også innsamling og utstilling bør skje gjennom avtaler som også lar seg reforhandle.

Selv om disse bestemmelsene foreløpig bare er utkast, er innholdet i disse to dokumentene ikke uten betydning for den videre utviklingen av norsk samepolitikk på museumsområdet. Det må understrekes at begge dokumentene, og især det sistnevnte, har en mindre bindende folkerettslig kraft enn for eksempel konvensjoner. De fleste anmodningene inneholder ordet "should", altså bør, og er med andre ord ikke imperative.

Regjeringen har i Stortingsmelding 41 (1996-97) *Om norsk samepolitikk* og ved flere andre anledninger gitt uttrykk for at det skal overføres mer myndighet til Sametinget. Museumsspørsmål dreier seg om et meget sentralt samisk kulturvern- og kulturutviklingsområde, som det vil være naturlig å vurdere i en slik sammenheng, og en overføring av myndighet på dette feltet vil innebære en reell innflytelse over egen kulturutvikling.

Samiske museer

I plan for framtidig styring og organisering av samiske museer i Norge er følgende definisjon på samiske museer lagt til grunn: *Museer som samiske interesser står bak og som har dokumentasjon, bevaring og formidling av materielle vitnemål om samisk historie og kultur, herunder også naturforhold som hovedarbeidsfelt.*¹⁷ Ut fra denne definisjonen er disse institusjonene definert som samiske museer:

Nord-Trøndelag:

Saemen Sijte/Sør-samiske samlinger, Snåsa

Nordland:

Árran Julevsáame Dávvervuorkka/Lulesamisk museum, Tysfjord
Gáalogiedde/Myrnes Søndre samiske museum, Evenes

Finnmark:

Guovdageaidnu gilisillju/Kautokeino bygdetun, Goudageaidnu/Kautokeino
Sámiid Vuorkká-Dávvirat/ De samiske samlinger, Kárásjohka/Karasjok
Kokelv Sjøsamiske Museum, Kvalsund
Deanu Sámi Musea/Tana Museum, Deatnu/Tana
Várjjat Sámi Musea/Varanger Samiske Museum, Unjarga/Nesseby
Saviomuseet, Sør-Varanger

¹⁷ Schanche, 2000, s. 8

Blant ikke realiserte prosjekter for samiske museer finner vi planer for et Østsamisk museum i Neiden i Sør Varanger, for Ája samiske senter i Kåfjord i Troms og en museumsavdeling, et markasamisk kultursenter for Sør-Troms og Ofoten.

Ved utgangen av 1999 hadde de samiske museene 10.918 kulturhistoriske gjenstander, 800 kunsthistoriske gjenstander, 60 eldre eller rekonstruerte bygninger og 19.643 fotografier i sine samlinger.¹⁸ Ved de samiske museene ble det i 1999 utført 30,8 årsverk hvorav 18,1 i faste stillinger.¹⁹ Oppbevaringsforholdene ved de samiske museene er ujevne og til dels dårlige. Ingen av de samiske museene har ansatt teknisk konservator, og store deler av samlingene oppbevares i antikvariske bygninger uten tilstrekkelig sikring eller klimakontroll.

Utvalget har ikke full oversikt over omfanget av samisk materiale som forvaltes av de "ikke-samiske" museene, og før man går inn i konkrete drøftinger om tilbakeføring av samisk materiale, bør det i samarbeid mellom museene og Sametinget utarbeides en utførlig oversikt over samisk materiale ved museene i Norge. De største av disse samlingene befinner seg på Tromsø museum, Universitetet i Tromsø og på Norsk Folkemuseum i Oslo. Den etnografiske samlingen ved Universitetets kulturhistoriske museer, Universitetet i Oslo omfatter ca 4.000 samiske gjenstander. Vel 2.800 katalognummer av disse er deponert på Norsk Folkemuseum. Ved Norsk Folkemuseum omfatter den samiske samlingen totalt ca 4.550 kataloginnførsler inkludert det deponerte materialet. De samiske samlingene ved Tromsø museum omfatter ca 2.700 gjenstander. Begge museene har i tillegg til gjenstandssamlingene bygget opp bibliotek og vitenskapelige arkiv med skriftlig materiale, fotografier, film- og lydopptak. De har egne samiske avdelinger og permanente samiske utstillinger. Det finnes også mindre samiske samlinger ved de andre universitetsmuseene og ved en rekke regionale og lokale museer.

Håndtering av spørsmål om tilbakeføring av samisk materiale

Ved forhandlinger om tilbakeføring av samisk materiale kan det være av stor nytte å trekke på de erfaringer som man har i andre land. Canadian Museum of Civilization i Ottawa, Canada, er et av de museene som har utviklet en klar politikk på dette området. Museet tar ikke selv initiativ til tilbakelevering av materiale til urfolk. Men når folkegrupper selv fremmer krav, så behandles de i hovedsak etter følgende prinsipper:

1. Alle gjenstander med rituell betydning returneres hvis gruppen ønsker det.
2. Den øvrige samlingen deles i tre. En del returneres på permanent basis til folkegruppen. En del beholdes på permanent basis i museet, blant annet til bruk i permanente utstillinger. En tredjedel forvaltes i samarbeid mellom museet og folkegruppen, blant annet for å kunne møte ønsker om utlån til skiftende utstillinger.
3. Parallelt med utleveringen gir museet bistand til gruppen om håndtering av museumsmateriale, rådgiving om oppbygging og drift av museer, og i en del tilfelle arrangeres det egne hospitant/opplæringsprogram i museet for å kvalifisere representanter i forvaltning av samlingene.

Generelt sett er kunnskapen om samisk historie og samiske forhold liten utenfor de samiske områdene. Den kunnskap og innsikt som kan skapes gjennom museenes formidling, er derfor viktig. For alle museer som forvalter samisk materiale, er det derfor en felles utfordring å formidle samisk

¹⁸ Schanche, 2000, s. 36

¹⁹ Schanche, 2000, s. 35

kultur til samer og andre innbyggere i regionene og til tilreisende fra inn- og utland. Museene skal være en møteplass der folk kan tilbys økt kunnskap om og stilles overfor spørsmål omkring samisk historie og nåtid og om samspill og konflikt mellom det samiske samfunnet og andre grupperinger. En slik formidling må sees både i lys av historiske og dagsaktuelle forhold. Det er behov for problemorienterte diskusjoner om forståelsesrammene for kunnskapsproduksjon, formidlingsideologi og målsettinger om hvordan museene samlet kan gi en bred og allsidig dekning av sine felt, tjenlig både for det samiske samfunnet og for storsamfunnet.

De samiske museene har generelt sett lite gjenstandsmateriale, og mulighetene for innsamling av eldre materiale er i dag svært begrenset. Gjenstandsmaterialet er basis for de samiske museers bidrag i utvikling av kunnskap om historiske, kulturelle og miljømessige sammenhenger. Materialet er også viktig for samisk kulturutøvelse, og gjenstandene danner grunnlag for kommunikasjon og refleksjon om tilhørighet til den samiske kulturen både på individ- og gruppenivå.

Utvalget ser derfor at museer som har samiske samlinger har et spesielt ansvar for å stille disse til disposisjon for samiske museer. Utvalget ser også et klart behov for å vurdere de mange sakene som fremmes på dette området i sammenheng. Sametinget skal høsten 2000 behandle forslag til framtidig organisering og styringsstruktur for samiske museer i Norge, og museenes ansvars- og arbeidsområder i henhold til den vedtatte planen vil være viktig for hvordan et tilbakeført materiale skal fordeles mellom de samiske museene.

På samme måte som man i Canada ser at det er viktig at urfolks kultur også i framtiden skal kunne presenteres i Ottawa, mener utvalget at forskning på og formidling av samisk kultur i framtiden også er et ansvarsområde for det norske storsamfunnet og dermed også for de norske museene. Sentrale museer i Tromsø og Oslo vil være viktige i denne sammenheng. Utvalget vil anbefale at dette er et element som legges til grunn ved eventuelle forhandlinger om framtidig forvaltning av det samiske museumsmaterialet.

Sametinget er samenes politiske organ, og utvalget mener derfor at Sametinget bør ha en sentral rolle i å utforme en framtidig politikk for forvaltning av det samiske materialet som i dag befinner seg i museene, både når det gjelder framtidig oppbevaringssted, forskning og formidling. Sametinget, eller et organ utpekt av Sametinget, bør derfor representere de samiske interessene ved forhandlinger om tilbakeføring av samisk museumsmateriale.

Tilrådingar

1. Museene har et særlig ansvar for å stille samlinger til disposisjon for institusjoner for urfolk.
2. Det er viktig at samisk historie og kultur formidles både i og utenfor de samiske områdene. Museer som forvalter samiske samlinger, har et særlig ansvar for å bidra til dette.
3. Utvalget slår fast at det er en prinsipiell forskjell mellom å vurdere tilbakeføring av materiale til den samiske urbefolkningen og å tilbakeføre materiale til norske regioner eller lokalsamfunn. For tilbakeføring av samisk materiale bør museene rette seg etter de målsettinger som er trukket opp både i nasjonal lovgivning om samepolitiske målsettinger og etter internasjonale konvensjoner og avtaler som omhandler urfolk.
4. Sametinget bør være forhandlingspart ved diskusjoner om overføring og framtidig forvaltning av det samiske materialet. Anmodninger om overføring av samlinger med samisk materiale utover utlån til utstillinger eller andre klart tidsavgrensede formål, bør derfor gå via Sametinget.

5. Sametinget bør i samarbeid med museene som forvalter samisk materiale, utarbeide en oversikt over det samiske materialet i museenes samlinger i Norge.
6. Det er en sentral utfordring å prioritere elektronisk tilgjengeliggjøring av samisk materiale i sentrale samlinger, og man bør vurdere å opprette et sentralregister for samisk materiale i museene.

10. Overføring av museumsmateriale til nasjonale minoriteter

Stortinget ga våren 1998 samtykke til at Norge skulle ratifisere *Europarådets rammekonvensjon av 1. februar 1995 om beskyttelse av nasjonale minoriteter (St prp nr 80 (1997-98))*, og det innebærer en forpliktelse også for museene.

I Norge er jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolket (tater/de reisende) og skogfinner definert som nasjonale minoriteter. Det er viktig at museene bidrar til å synliggjøre de nasjonale minoritetskulturene, ikke bare for at disse gruppene skal få bedre kjennskap til egen kultur, men også for at storsamfunnet skal få bedre kunnskap om dem. Å underslå at deres kultur og historie er en del av Norges kultur og historie, vil i praksis innebære en forfalskning av historien vår.

I kap. 4 i Europarådets konvensjon om nasjonale minoriteter heter det:

"I konvensjonens fortale vises det til at omveltningene i europeisk historie har vist at beskyttelsen av nasjonale minoriteter er avgjørende for stabilitet, demokratisk sikkerhet og fred i Europa, og at man er fast bestemt på å beskytte nasjonale minoriteters eksistens. Det slås videre fast at et pluralistisk og genuint demokratisk samfunn ikke bare må respektere den etniske, kulturelle, språklige og religiøse identiteten til personer som tilhører nasjonale minoriteter, men også må legge forholdene til rette for at disse personene kan uttrykke, bevare og utvikle sin identitet. De kontraherende stater tar også i betraktning at det er nødvendig å skape en atmosfære av toleranse og dialog for at kulturelt mangfold skal kunne bli en kilde, ikke til splittelse, men til berikelse for hvert samfunn."

Artikkel 5 pålegger statene å legge forholdene til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter kan bevare og utvikle sin kultur og identitet, og ikke bli gjenstand for tvungen assimilering: *"(...) Staten skal bidra til å fremme kulturell likestilling mellom minoritetskulturer og storsamfunnet, og det vil være opp til de statlige myndigheter å vurdere hvilke tiltak som er nødvendige for å realisere denne målsettingen."*

Hvis vi ser på museumssatsinger som har nasjonale minoriteter som hovedtema, er det et lite jødisk museum i Trondheim. Vadsø museum - Ruija kvenmuseum har et særlig ansvar for kvenkultur og i Porsanger bygges det et kvensenter som særlig skal arbeide med kvensk språk. I Hedmark drøfter man hvordan man videre skal følge opp museumsansvaret for skogfinnene og Glømdalsmuseet og Levanger Museum arbeider med å utvikle museumstilbud for og om romanifolket. Etter det utvalget kjenner til er det ingen museer som så langt har arbeidet spesielt med sigøynerkultur.

Tilrådingar

Norske museer har relativt lite materiale som dokumenterer nasjonale minoriteter. Men i den grad slikt materiale finnes, bør museene vise særlig imøtekommenhet i forhold til forespørsler om utlån og eventuell overføring til museer som drives av, eller i samarbeid med, nasjonale minoriteter.

11. Tilbakeføring av ulovlig importert materiale som er i museers besittelse

Ulovlig handel på tvers av landegrensene med kultur-, kunst- og naturhistorisk materiale er et sterkt økende problem. Utvalget kjenner i dag ikke til konkrete saker der slikt materiale er innlemmet i norske museumssamlinger, men med økende reisevirksomhet og internasjonal handel er det grunn for museene til å vise aktsomhet og ikke minst å bidra aktivt til en tilbakeføring hvis de har kommet i besittelse av slikt materiale.

ICOMs etiske regler behandler dette området, og her heter det i pkt 4.4:

Tilbakeføring av ervervelser fra kulturarven

Hvis et museum kommer i besittelse av en gjenstand som er beviselig eksportert eller på annen måte overdratt i strid med UNESCOs konvensjon av 1970 (Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property), og opprinnelseslandet forlanger gjenstanden tilbakeført og beviser at den tilhører nasjonens kulturarv, bør museet medvirke til at gjenstanden tilbakeføres til opprinnelseslandet.²⁰

Når det foreligger anmodning om at kulturgjenstander tilbakeføres opprinnelseslandet, bør museet være innstilt på å innlede åpenhjertige forhandlinger ut fra vitenskapelige og faglige prinsipper (heller enn å forhandle om saken på regjeringsplan eller ad politisk vei). Mulighetene til å utvikle bilaterale eller multilaterale samarbeidsprosjekter for å bistå museer i land som har mistet en vesentlig del av kulturarv, bør undersøkes med henblikk på å utvikle disse og deres ressurser.

Museer bør også fullt ut respektere bestemmelsene i Haag-konvensjonen (1954): Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, og de bør som støtte for denne avholde seg fra å kjøpe, skaffe eller på annen måte erverve kulturgjenstander fra et besatt land, da slike gjenstander vanligvis er blitt fjernet ulovlig.

UNESCOs konvensjon av 1970 om ulovlig handel med og ulovlig import og eksport av kulturminner/kulturgjenstander (Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import) har som målsetting å fremme internasjonalt samarbeid for å beskytte nasjonal kultureiendom. Til tross for at spørsmålet om ratifisering har vært oppe en rekke ganger, har Norge ut fra antatte administrative og økonomiske konsekvenser ikke funnet å kunne slutte seg til konvensjonen. Innenfor museumssektoren møter vi stadig kritiske spørsmål fra utenlandske kolleger om hvorfor Norge ikke har ratifisert konvensjonen og oppfordringer til at Norge, ikke minst av solidaritetshensyn med land i den tredje verden, bør vurdere å slutte seg til avtalen. Saken er nå oppe til ny vurdering og Utvalget vil anbefale at Norge ratifiserer konvensjonen.

UNIDROITs²¹ konvensjon om internasjonal tilbakesendelse av stjålne eller ulovlig utførte kulturminner ble vedtatt i 1995.²² Også denne konvensjonen har utgangspunkt i den økende

²⁰ Norge har ikke ratifisert denne konvensjonen, men saken er oppe til ny vurdering i 2000.

²¹ International institute for the Unification of Private Law.

bekymring over ulovlig handel med kulturminner og den skade denne påfører, ikke bare på de enkelte gjenstander og nasjonens eller samfunnets kulturarv, men også på hele menneskehetens felles kulturarv. I stortingsproposisjon nr 85 (1999-2000) foreslår Regjeringen at Norge skal tiltre Unidroit-konvensjonen, og saken ligger til behandling i Stortinget.

Gjennom EØS-avtalen er Norge forpliktet til å følge regelverket om tilbakeføring av kulturgods som er ulovlig fjernet fra territoriet til en stat som inngår i Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS), og som befinner seg i Norge. Dette regelverket er innarbeidet i kulturminneloven og forskrifter til denne.²³

Tilrådinger

1. Museer som kommer i befatning med gjenstander som er ulovlig utført fra andre stater, bør bidra aktivt til at disse tilbakeføres.
2. Utvalget vil anbefale at Norge ratifiserer UNESCOs konvensjon av 1970 om ulovlig handel med og ulovlig import og eksport av kulturminner/kulturgjenstander.

---

²² Final Act of the Diplomatic Conference for the adopting of the draft UNIDROIT Convention on the Return of Stolen or Illegally Exported Cultural Objects, Rome 24. June, 1995.

²³ Lov om kulturminner av 09.06.1978 nr. 50, § 23 a-f og Forskrift om tilbakelevering av kulturgjenstander som er fjernet ulovlig fra territoriet til en stat som inngår i Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS) og som befinner seg i Norge av 28.02.1997.

12. Ressursbruk og omfang av utlån

Mange norske museer har en betydelig utlånsvirksomhet. Det er stor etterspørsel etter materiale både til utstillinger i andre museer og på andre institusjoner og arenaer. Det største presset på dette området ligger på de store sentrale museene, som forvalter den største delen av norske museumssamlinger. For å kunne håndtere mange og hyppige utlån på en forsvarlig måte og til en hver tid ha full oversikt over gjenstandenes lokalisering og sikkerhet, er det behov for gode rutiner. Museene har på grunnlag av egne erfaringer kommet fram til forskjellige utlånsrutiner.

Saksgang

Det er visse punkter i utlånsavtalene som går igjen hos de fleste, og som må være med hvis hensynet til gjenstandene skal ivaretas tilfredsstillende. I hovedtrekkene er museenes saksgang ved utlån overensstemmende, mens regelverket og prosedyrene varierer fra meget detaljerte og nøyaktige til enklere. Dette har sammenheng med materialets art, fagtradisjon, institusjonenes størrelse og mengden av låneforespørsler ved det enkelte museum.

Museene vurderer forespørsler om utlån etter hvert som de kommer inn, hver for seg, sett i sammenheng med utstillingens art, sikringsforhold og museets kapasitet i forhold til andre oppgaver. Mange museer har nedfelt retningslinjer som definerer kriterier for utlån: Låneavtaler blir i dag fortrinnsvis satt opp skriftlig, med betingelser i tilknytning til lånet listet opp, og påført utlånets varighet. Det blir stadig mer vanlig å avtale en avgrenset låneperiode, også ved utlån til basisutstillinger, med mulighet til eventuelt å fornye avtalen ved periodens utløp.

Ressursbruk - personalressurser

Ved å trekke ut arbeidet med utlån fra personalets andre arbeidsoppgaver, og se på det separat, blir omfanget av og behovet for personalressurser tydeliggjort. Etter vurdering av låneforespørsel og beslutning om utlån er foretatt er neste ledd i låneprosessen utvelgelse av gjenstander. I noen tilfeller vet låner eksakt hvilke gjenstander som ønskes, mer vanlig er at museets fagpersonale er med og gir råd og velger ut "riktige" gjenstander i forhold til temaer, eller bistår med å søke i kortkatalog og database. Når gjenstandene er valgt, skal de hentes fram fra magasiner eller utstillinger. Gjenstandenes tilstand må vurderes; om de tåler transport og andre påkjenninger en utstilling medfører, og om de behøver en eller annen form for behandling. Dette, og den nødvendige konservering, er konserveringspersonalets ansvar. På mindre museer uten slik kompetanse kontaktes eventuelt fagfolk for assistanse eller råd andre steder. De fleste gjenstander som hentes fra magasin, trenger i det minste enkel rens eller en mindre "førstehjelp", mens andre må gjennom en mer omfattende og arbeidskrevende konservering før utlån og utstilling. Gjenstandene som skal lånes ut dokumenteres gjennom fotografering, i tilfelle konservering både før og etter behandling.

Utlåneren besørger pakking, og i de fleste tilfeller transport av gjenstandene til låneinstitusjonen. Ved transport av arkeologisk materiale benyttes kurer, og likedan til andre typer sårbare eller spesielt verdifulle gjenstander. Personale fra utlånmuseet er i mange tilfeller med og monterer gjenstandene i

utstillingen, - dette er avhengig av materialets art, og låneinstitusjonens kapasitet og kompetanse. Dessuten dreier noen utlån seg om egenproduserte utstillinger for et annet museum eller institusjon. Med hensyn til utlånsperioden har mange museer rutiner for tilsyn og oppfølging av lånet; med kontroll av gjenstandenes tilstand og hvorvidt sikrings- og oppbevaringsforholdene er etter forutsetningene. Noen utlån er av kort varighet, andre går over flere år, og kan - avhengig av materialets art - kreve arbeid i større eller mindre grad i hele perioden. Vandreutstillinger krever spesielle tiltak, og må følges opp ved flytting og montering. Når utlånet avsluttes, foregår pakking og returtransport på tilsvarende måte som ved starten. Ved utpakkingen av gjenstandene etter retur vurderes tilstanden igjen, og gjenstandene settes på plass i magasin eller utstilling, eventuelt etter desinfisering eller frysing. Det er ikke uvanlig at gjenstander må konserveres etter skader i forbindelse med utlån.

Museene som er representert i utvalget har sett på utlån ved egen institusjon, og den personalmessige ressursbruken i den forbindelse. De finner det vanskelig å tallfeste tidsbruk pr. utlånt gjenstand, da arbeidet med utlån foregår dels innimellom, og dels integrert i personalets øvrige arbeid. Dessuten omfatter museenes utlån meget ulike typer gjenstander og materiale, med følgelig like varierte krav til behandling, noe som i stor grad virker inn på personalets tidsbruk. Tidsbruken er også avhengig av gjenstandenes konserveringsbehov, som varierer med materialets art og den enkelte gjenstands tilstand. Her gis eksempler fra to ulike type museer. Foruten å angi hvilket omfang utlånsvirksomheten har ved store sentrale museer, anskueliggjør eksemplene hvordan forskjelligartet materiale - som i disse to museenes samlinger - kan være mer eller mindre arbeidskrevende i forhold til personalressurser. Universitetets kulturhistoriske museer i Oslo har utarbeidet oversikt over utlån for 1999 og 1. halvår av 2000 samlet. Museet hadde i denne 1 1/2 års- perioden 37 utlån, bestående av 669 gjenstander. Personalet la ned til sammen 2,7 årsverk i arbeid med utlånene. Dette fordeler seg med 1,7 årsverk på konserveringspersonale, 0,2 på magasinforvaltere, 0,4 på vitenskapelig personale, 0,3 på fotodokumentasjon og 0,1 årsverk på håndverkere og arkitekt.²⁴ Av naturhistoriske museer skal nevnes Vitenskapsmuseet, Institutt for Naturhistorie, NTNU, Trondheim, som hadde 127 utlån i 1999, bestående av 6050 gjenstander. Museets fagpersonale (ikke spesifisert fordeling på fagfelt) brukte omtrent 3 månedsverk på utlån dette året. Museet hadde i tillegg en egenprodusert utstilling på en annen institusjon, hvor fagpersonalets ressursbruk beløp seg til ytterligere ett månedsverk.

For museer med mange og til dels store utlån representerer disse en anselig arbeidsmengde. Museene har begrenset kapasitet innenfor de berørte fagområder, og utlån får dermed konsekvenser for andre arbeidsoppgaver, som vil måtte legges til side eller skyves fram i tid. Med flere samtidige utlånsforespørsler kan det være problematisk å få ekspedert det enkelte utlån innen ønsket tidspunkt. Museene er avhengige av å kunne planlegge på sikt, og samkjøre oppgaver i årsplanen, for å ha en realistisk mulighet til prioritert gjennomføring. De ønsker derfor beskjed om utlån i god tid før utstillingen skal åpne. Det er samme personale som både skal ta seg av de ulike sidene av utlånsarbeidet så vel som den faglige virksomheten internt i museet. På bakgrunn av et misforhold mellom personalressurser og omfanget av oppgaver, er det helt nødvendig for museene å ha tidsrammer for planlegging og behandling av utlån. Det må likevel understrekes at museene ser på utlån som en av sine oppgaver og en integrert del av museumsvirksomheten. Derfor strekker de seg også langt for å imøtekomme forespørslene om utlån.

Ressursbruk – økonomi

Utlån har også en økonomisk side. De forskjellige arbeidsoperasjonene knyttet til et utlån koster, både i direkte utgifter og i indirekte - som personalressurser. De fleste museer krever i dag refusjon av låneren for de direkte kostnadene som utlånet medfører, og som ikke ville ha kommet på tale uten den

²⁴ Se vedlegg 3.

aktuelle lånesituasjonen. Det dreier seg i første rekke om utgifter til forsikring og transport til og fra låner, samt reisekostnader og arbeidstid for eventuell kurer.

En svært kostnadstung side ved utlån utgjøres ofte av den nødvendige konserveringen av gjenstander. Dette belaster i høy grad både långiver og låntaker. I dag krever enkelte museer at låneren dekker kostnadene i tilfeller hvor en gjenstand krever særlig og omfattende konservering for å kunne lånes ut. Ved museer med spesielt stor pågang av utlånsforespørsler skjer det at låntaker belastes med et gebyr, en stipulert sum pr. time for alt konserveringsarbeid som gjenstandene må gjennomgå.

De naturhistoriske museene dekker, i større grad enn de kulturhistoriske museene, mer av utgiftene ved utlån selv. Det henger blant annet sammen med ulikheten i arten av materiale, med forskjellige krav til tidkrevende behandling, samt med ulike fagtradisjoner.

Når låntaker har truffet sitt valg av ønsket gjenstand, underkastes denne en analyse for å få fram til en konkret kostnad for nødvendig konserveringen, og det er normalt låntaker som må skaffe til veie midler for å dekke disse kostnadene.

Kostnadene ved utlånsrelatert konservering kan bli betydelige, så betydelige at de ofte kan gjøre det nesten umulig å gjennomføre utstillingsprosjekter. Selv om långiver normalt har svært begrensede konserveringsressurser på utlån, bør långivende museum være villig til, så langt som råd er, å gå i dialog med låntaker for å finne en løsning som begge parter - og ikke minst gjenstanden - kan leve med.

Det er ingen tvil om at ressursbruken - så vel personalmessig som økonomisk - kan være en belastning for museene som låner ut. På den andre siden blir det like mye en belastning for låneren hvis denne må dekke store kostnader ved lånet. Museet som låner ut, vil kunne bruke eventuell betaling fra låner til å engasjere personale til arbeid med utlån eller presserende, interne oppgaver, mens låneren på sin side kanskje må redusere omfanget av planlagt lån og utstilling på grunn av kostnadene. Dette dilemma er en del av museenes virkelighet og kan ikke løses tilfredsstillende uten tilførsel av midler. Det er viktig at utstillingsvirksomheten - som medfører stor låneaktivitet ved museene - blir opprettholdt på minst dagens nivå. Så vel museenes ideelle mål som samfunnets krav indikerer en økning snarere enn en reduksjon her. ICOMs formålsparagraf sier at et museum blant annet "*formidler og stiller ut materielle vitnesbyrd om mennesket og dets omgivelser*". Dagens samfunn, og særlig uttalt de bevilgende myndigheter, stiller dessuten høye krav og forventninger til en aktiv formidlingspolitikk ved museene.

Hvis samfunnet stiller midler til rådighet til dekning av større kostnader ved lån, vil ikke en aktiv låne- og utstillingsvirksomhet ved museene være til hinder for andre viktige oppgaver, og en kunne make å unngå en opphopning av restanser over tid. Gjennom en sentral institusjon (for eksempel NMU) kunne en årlig sum øremerket lånekostnader være tilgjengelig for museer og andre aktuelle institusjoner, og tilskott bevilges ut fra budsjetterte søknader i tråd med vedtatte kriterier. Det ville være naturlig at det var låneinstitusjonen som kunne søke slike midler, da låneren må budsjettere innlånskostnader inn i et utstillingsprosjekt. Ved å få dekket utgifter til nødvendig innlån ville låneren, i langt større grad enn i dag, kunne planlegge omfanget av utstillinger og få bedre mulighet til å låne spesielle gjenstander på tross av eventuelle konserveringsbehov. Museumspolitisk sett bør det være et hovedprinsipp at museene får ressurser til innlån som er nødvendige og viktige for museets utstillinger eller annen formidling. Som en følge av en tilskottsordning for låner ville utlånsinstitusjonen få dekket egne, faktiske utgifter ved utlån, og således bedre kunne rå- over sine personalressurser. På denne måten ville en slik ordning komme både låneinstitusjonen og utlånsinstitusjonen til gode og samtidig tjene museenes formidlingsaktivitet til beste for samfunnet. Et alternativ kan være å gi museene stimuleringsmidler til finansiering av skiftende utstillinger og vandreutstillinger

Tilrådingar

1. Utlån representerer betydelige kostnader for såvel långiver som låntaker. Kostnadene må beregnes realistisk og fordeling av kostnadene må avtales mellom partene.
2. Låntaker bør betale for konkrete utlegg som pakking, transport, forsikring og kurer. Dessuten betaler låntaker normalt for den nødvendige konserveringen av gjenstanden.
3. Ressursmangel til dekning arbeidskraft og andre kostnader ved lån er en klart begrensende faktor. For å stimulere til større felles bruk av samlingene gjennom lån bør myndighetene vurdere å avsette øremerkede midler til dekning av slike kostnader eller stimuleringsmidler til skiftende utstillinger og vandreutstillinger.
4. Utlånsvirksomheten er størst ved de sentrale museene, og manglende konserveringskapasitet er ofte den største flaskehalsen. En utbygging av disse tjenestene vil derfor være et viktig bidrag for å åpne for en større utlånsvirksomhet.

13. Anbefalinger om saksbehandling og avtaler

Sjekkliste for saksbehandling

For å sikre en skikkelig saksbehandling og en forsvarlig dokumentasjon av museets håndtering av spørsmål om utlån, deponering eller avhending, vil utvalget anbefale at man bruker følgende sjekkliste for saksbehandlingen.

1. Anmodninger om lån, deponering eller overføring av museumsmateriale bør skje skriftlig.
2. Museet må sørge for forsvarlig dokumentasjon og arkivering av alle dokumenter som har betydning for saken.
3. Hold en åpen linje overfor henvendelser fra media som er interessert i saken og behandlingen av den.
4. Klargjør hvilken status den eller de som ønsker materialet utlevert har i forhold til den institusjonen eller gruppen som de fremmer ønsket på vegne av.
5. Klargjør hvilke begrensninger som kan foreligge i museets rett til å disponere over materialet. Det kan være begrensninger i henhold til givere eller selgers betingelser eller intensjoner med overdragelsen, lovmessige begrensninger eller forvaltningsmessige begrensninger.
6. Klargjør om det foreligger etiske retningslinjer, lovgivning, politiske målsettinger eller internasjonale avtaler som kan være retningsgivende for behandlingen.
7. Vurder de forskjellige interessenters ønsker og behov i forhold til materialet.
8. Skaff rede på om det foreligger noen relevant praksis for avgjørelser av slike saker, og hvilken presedens behandlingen av denne konkrete saken vil kunne få for andre lignende saker. Innhent eventuelt synspunkter fra overordnet forvaltningsmyndighet på hvordan saken bør håndteres.
9. Legg saken fram til behandling i museets øverste organ eller den instans som eventuelt har fått delegert myndighet på feltet. Uansett utfall bør det fattes et vedtak i skriftlig form.
10. Informer interessentene og eventuelt media om utfallet av saken og begrunnelsen for dette.
11. Ved eventuell utlevering skal det foreligge skriftlige avtaler som dokumenterer utleveringen og de betingelser som er knyttet til denne.

Forslag til standardavtaler for utlån og deponering

Utlån

Bevaringsavdelingen i NMU arbeider med en publikasjon om håndtering av utlån ved museene - "Museene i mellom" - som tar opp praktiske sider ved utlån. Utvalget vil vise til denne når det gjelder praktisk håndtering av utlån.

Et forslag til avtale om utlån følger i vedlegg 4.

Depositum

Utvalget har i kapittel 6 anbefalt at depositum mellom museer i framtiden bare brukes der man tar sikte på en permanent overføring av eiendomsrett, men der man samtidig ser behov for å ha en frist for å vurdere de langsiktige konsekvenser av overføringen før vedtaket gjøres endelig. Ved nye avtaler om deponering vil utvalget foreslå at det legges inn en bestemmelse om at eiendomsretten overføres hvis avtalen ikke er fornyet eller materialet ikke er krevet tilbake innen 30 år. På denne måten vil museene få en rimelig "angrefrist" slik at man unngår varige, negative virkninger av beslutninger som er tatt på sviktende grunnlag.

Behandling av spørsmål om inngående deposita ligger utenfor utvalgets mandat, men gjennom arbeidet har utvalget sett at slike avtaler legger "evigvarende" begrensninger i museenes råderett over materialet. Utvalget vil derfor anbefale at museer også ved behandling av avtaler om inngående deposita søker å komme fram til ordninger som på sikt vil åpne for at museet kan få full eiendomsrett over materialet.

For inngående deposita fra juridiske personer (organisasjoner, institusjoner, firmaer etc.) anbefaler utvalget at det i slike avtaler legges inn en bestemmelse om at eiendomsretten overføres til museet hvis depositumet ikke er tilbakekalt i løpet av 30 år. (Se avtaleforslag i vedlegg 5)

For inngående deposita fra privatpersoner foreslår utvalget at museene søker å få i stand avtaler der eiendomsretten overføres til museet ved deponentens død dersom depositumet ikke er tilbakekalt eller at deponenten har truffet annen bestemmelse i testament. I slike tilfelle vil det kreves en tilleggsavtale i testamentform. (Se avtaleforslag i vedlegg 6.)

14. Definisjoner av begrep som er brukt i innstillingen

aksesjon

Mottak av materiale til en institusjon.

avhending

Skille materiale ut fra en institusjons samlinger.

(Ved avhending avstår institusjonen fra eiendomsretten ved at materialet enten destrueres eller overlates til andre ved salg, bytte eller gave.)

bytte

Gjensidig utveksling av materiale mellom juridiske eiere.

deaksesjon

Se aksesjon.

destruksjon

Tilintetgjøring av materiale.

(Destruksjon av avhendet materiale som ikke har gjenbruksverdi eller der institusjonene ønsker å hindre at avhendet materialet skal kunne utnyttes i uønskede sammenhenger.)

deponering

Overføring av materiale uten avtalt tidsbegrensning og uten overdragelse av eiendomsrett.

formidling

a. Overføring av materiale ved mellommann. Se overføring.

b. Kunnskapsbasert presentasjon av materiale på en slik måte at publikum opplever og forstår materialet i en kontekst og i et meningsperspektiv.

gave

Overføring av eiendomsrett til materiale uten økonomisk vederlag til tidligere eier.

gavesalg

Salg av materiale til en pris som bevisst er lagt vesentlig under markedsverdi.

(Ved gavesalg avstår selger fra en del av det økonomiske vederlaget fordi vedkommende har et bestemt ønske om at materialet skal tilfalle en bestemt institusjon fremfor å gå i åpent salg i markedet. Til gavesalg er det gjerne knyttet konkrete avtaler eller forventinger til framtidig plassering av materialet.)

hovedprotokoll

Institusjonens protokoll for dokumentasjon av innlemmelse i samlingene.

kassasjon

Avhending av materiale som institusjonen ikke lenger ser behov for å bevare i museenes samlinger.

(Etter kassasjon fra institusjoners samlinger kan materialet avhendes ved destruksjon, gave eller salg.)

kommersielle utlån

Utlån der låneren betaler en godtgjørelse som innebærer at utlåneren får en gevinst ved transaksjonen.

kontekst

Sammenhenger som et materiale har stått i før det ble tatt inn i institusjonens samlinger eller en ny sammenheng som materialet er satt inn i i institusjonens samlinger eller utstillinger.

lån

Overføring av et materiale for et avtalt tidsrom.
(Lån medfører ikke overdragelse av eiendomsrett. I låneavtaler kan det fastsettes begrensninger for låntakerens disposisjonsrett over materialet.)

innlån

Materiale som er overført fra annen eier for bruk i et avtalt tidsrom.

utlån

Materiale som er overført til en annen institusjon for et avtalt tidsrom.

långiver

Eier av et materiale som er overført til en institusjon for bruk i et avtalt tidsrom.

låntaker

Forvalter for et begrenset tidsrom av et materiale som er utlånt fra eieren.

nasjonale minoriteter

Folkegrupper som Stortinget har gitt status som minoritet i henhold til Europarådets rammekonvensjon av 1. februar 1995 om beskyttelse av nasjonale minoriteter.

opprinnelsessted

Lokalitet for et materiales tilblivelse.
(Materiale som er skapt gjennom en prosess kan ha flere opprinnelsessteder.)

overføring

Omplassering av et materiale fra en institusjon til en annen.
En overføring kan skje ved forskjellige transaksjoner. Se depositum, lån, salg og gavesalg

pekere

Utplasserte miniutstillinger eller gjenstander i forbindelse med informasjon om eller markedsføring av museer.

proveniens

Et materiales opphavssted eller tidligere plassering.

salg

Overdragelse av eiendomsretten til et materiale mot et økonomisk vederlag.

samling

Materiale som er innlemmet i museer for å dokumentere, forske og formidle natur-, kunst- eller kulturhistoriske forhold.

sentrale museer

Større museer med hele landet eller landsdeler som arbeidsfelt.

tilbakeføring

Overføring av et materiale til et tidligere oppbevarings-, bruks- eller funnsted.

tilvekst

Materiale innlemmet i et museums samlinger.

urfolk

Befolkningsgruppe som av Stortinget er gitt status som urfolk etter ILO-konvensjon nr 169. Samer er definert som urfolk i Norge.

15. Litteratur, konvensjoner, lover og forskrifter

Litteratur

Canadian Museums Association: CMA Ethical Guidelines. 1991

Etiske retningslinjer for norske universitetsmuseer

Gilberg, Rolf: Hvem ejer museumsgjenstandene?
(Nordisk Museologi nr. 1 1997, side 117-131)

ICOMs museumsetiske regler. 1991

Kulturdepartementets budsjettproposisjon for 2000

MUSEUM Mangfald, minne, møtestad. NOU 1996: 7

Museums & Galleries Commission: Restitution and Repatriation.
Guidelines for good practice. London 2000

Norheim, Lars G: Rettslige skranker for museenes avhending av museumsgjenstander.
Oslo 1997 (Norsk museumsutvikling skriftserie 3-1997)

Norsk ICOM - Vedtekter og ICOMs museumsetiske regler, Oslo 1991

Sametingsplan 1998-2001

Schanche, Audhild: Samiske museer i Norge. Framtidig organisering og styringsstruktur. Nordisk samisk institutt juni 2000.

Stortingsmelding nr 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving

Stortingsmelding nr 41 (1996-97) Om norsk samepolitikk

Konvensjoner

"Convention on International trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna (CITES)".
Washington-konvensjonen om handel med, og transport av truede plante- og dyrearter og produkter av disse. Ratifisert av Norge 19.03.1976 (Kgl. Res. Samme dag, jf. St.prp. nr. 126 (1975-76).
Restriksjonene fremgår av tre lister: CITES I, II og III. Bestemmelsene gjelder altså ikke bare salg over landegrensene.

Europarådets konvensjoner om beskyttelse av Europas arkitektoniske og arkeologiske kulturarv av hhv. 1985 og 1992

Europarådets rammekonvensjon av 1.02.1995 om beskyttelse av nasjonale minoriteter

Europeisk konvensjon om vern av den arkeologiske kulturarv.
(Avtalen trådte i kraft 20 mars 1996).

EØS-direktiv 93/3 om tilbakelevering av kulturgjenstander som er ulovlig fjernet fra en medlemsstats territorium.

FN's konvensjon av 1966 om sivile og politiske rettigheter

Forsøksdyrkonvensjonen fra Europarådet (= "Europakonvensjonen"), ratifisert av Norge i 1986.
Forskriftene av 1996 er utformet i henhold til bestemmelsene i Europakonvensjonen.

"International Code of Zoological Nomenclature (ICZN)" og "International Code of Botanical Nomenclature (ICBN)" hvor det sterkt poengteres at alt typemateriale skal deponeres i godkjente vitenskapelige samlinger.

ILO-konvensjonen 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater

UNESCO Principles and Guidelines for the Protection of the Heritage of the
Indigenous Peoples' Human Rights Commission, Geneva 1997

UNESCO -konvensjonen av 1970 om "Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export
and Transfer of Ownership of Cultural Property" (Ikke ratifisert av Norge)

UNIDROIT - konvensjonen om stjålne eller ulovlig eksporterte kulturgjenstander av 1995

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 1993

Lover

Lov om dyrevern av 20.12.1974 og Forskrift om forsøk med dyr av 15.01.1996.

Lov om fornminner (fornminneloven) av 1905

Lov om kirker og kirkegårder av 24.09.1851, med innskjerping i
Kirkedepartementets rundskriv 22.04.1884

Lov om kirker og kirkegårder av 3.08.1897

Lov om kirker og kirkegårder av 1996

Lov om kulturminner (kulturminneloven) av 09.06.1978 nr. 50

Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. (åndsverkloven) (1961)

Lov om universiteter og høyskoler (1995)

Lov om viltet (viltloven) (1981).

Sameloven av 28.02.1997

Forskrifter

Forskrift om gjennomføring av arkeologisk arbeid

Forskrift om endring av forskrift om faglig ansvarsdeling innen kulturminnevernet m. v.

Forskrift om tilbakelevering av kulturgjenstander som er fjernet ulovlig fra territoriet til en stat som
inngår i Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS) og som befinner seg i Norge av
28.02.1997.

16. Vedlegg

Vedlegg 1

ICOMs etiske regler²⁵

pkt 4. Avhending av samlinger

4.1 Den alminnelige oppfatning av samlingens permanente status

Pr. definisjon er en av nøkkelfunksjonene for nesten alle slags museer å erverve gjenstander og bevare dem for ettertiden. Det må følgelig være sterke forbehold mot å avhende de gjenstandene som museet har påtatt seg formelt ansvar for. Å avhende gjenstander, enten ved gave, bytte, salg eller kassasjon, må skje etter vurdering på et meget høyt museumsfaglig nivå og bare godkjennes av ledelsen etter at saken er blitt grundig belyst av eksperter og jurister.

Særlige hensyn som kan gjøre seg gjeldende med henblikk på visse spesialiserte institusjoner som "arbeidende" og "levende museer", visse museer med rene undervisningsmessige og pedagogiske formål, sammen med museer og andre institusjoner som stiller ut levende eksemplarer - botaniske og zoologiske hager og akvarier. Disse kan forutsette at deres samlinger i hvert fall delvis kan betraktes som utskiftbare og erstattelige. Likevel er det også her en klar etisk plikt til å sikre at institusjonenes virke ikke utgjør en trussel på lengre sikt mot den fortsatte eksistens av de arter de utforskede, utstillede eller anvendte eksemplarer tilhører.

4.2 Juridisk rett og annen rett til å avhende

Lovgivningen om beskyttelse og bevaring av museumssamlinger, og om museenes rett til å avhende gjenstander fra samlingen, varierer i stor grad fra land til land, og ofte fra et museum til et annet museum i samme land. I noen tilfeller er ingen form for avhending tillatt, bortsett fra når gjenstanden er blitt alvorlig skadet på naturlig måte eller ved uhell. I andre tilfeller inneholder lovgivningen ingen eksplisitte begrensninger når det gjelder å avhende gjenstander.

Når museet har juridisk rett til å foreta avhending, eller har mottatt gjenstander med avhending som betingelse bør slikt skje i full overensstemmelse med lovgivningen eller andre påbudte fremgangsmåter. Selv når et museum har juridisk rett til å avhende gjenstander, har det ikke alltid frie hender til å avhende ervervede gjenstander: Har anskaffelsen skjedd ved tilskudd utenfra / for eksempel offentlige eller private tilskudd, gaver fra museets venneforening eller fra privatpersoner bør vanligvis tillatelse innhentes fra alle instanser som har bidratt til innkjøpet.

Hvis tilveksten opprinnelig var beheftet med bindende forbehold, bør disse respekteres dersom det ikke går klart fram at dette er umulig eller skadelig for institusjonene. Selv i slike tilfeller kan institusjonen bare gjennom rettslige prosedyrer fritas for slike forbehold.

---

²⁵ Teksten nedenfor er sitert fra den norske oversettelsen utgitt av Norsk ICOM i 1991. ICOMs etiske regler er under revisjon, og et nytt forslag skal opp til behandling sommeren 2001.

4.3 Avhendingspolitikk og annen fremgangsmåte

Når et museum har juridisk rett til å avhende en gjenstand bør beslutningen om å selge eller avhende materiale fra samlingene bare tas etter nøye overveielse. Gjenstanden bør først tilbys andre museer i bytte som gave eller til kjøp før man vurderer å selge den på auksjon eller avhende den på annen måte. Beslutningen om å skille seg av med en gjenstand eller et kunstverk ved bytte, salg eller kassering (når en gave er for skadet eller forringet til å restaureres) må tas av museets ledelse, og ikke av ansvarshavende for angjeldende på egen hånd. En utførlig redegjørelse bør foreligge for alle slike avgjørelser og de gjenstander det angår, og alle slike opplysninger vedrørende gjenstander bør oppbevares og /eller overføres - om mulig med fotodokumentasjon.

Verken medlemmer av personalet eller familiemedlemmer eller venner bør noensinne tillates å kjøpe gjenstander som er utgått fra en samling. Det må heller aldri tillates at disse på noen som helst måte - heller ikke for kortere tidsrom - erverver seg gjenstander fra museumssamlingene til noen privatsamling eller til noen annen form for personlig bruk.

4.4 Tilbakeføring av ervervelser fra kulturarven

Hvis et museum kommer i besittelse av en gjenstand som er beviselig eksportert eller på annen måte overdratt i strid med UNESCOs konvensjon av 1979 (Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property), og opprinnelseslandet forlanger gjenstanden tilbakeført og beviser at den tilhører nasjonens kulturarv, bør museet medvirke til at gjenstanden tilbakeføres til opprinnelseslandet.²⁶

Når det foreligger anmodning om at kulturgjenstander tilbakeføres opprinnelseslandet, bør museet være innstilt på å innlede åpenhjertige forhandlinger ut fra vitenskapelige og faglige prinsipper (heller enn å forhandle om saken på regjeringsplan eller ad politisk vei). Mulighetene til å utvikle bilaterale eller multilaterale samarbeidsprosjekter for å bistå museer i land som har mistet en vesentlig del av kulturarv, bør undersøkes med henblikk på å utvikle disse og deres ressurser.

Museer bør også fullt ut respektere bestemmelsene i Haag-konvensjonen (1954): Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, og de bør som støtte for denne avholde seg fra å kjøpe, skaffe eller på annen måte erverve kulturgjenstander fra et besatt land, da slike gjenstander vanligvis er blitt fjernet ulovlig.

4.5 Inntekter fra avhending av samlinger

Alle inntekter som ledelsen mottar fra avhending av gjenstander eller kunstverker bør brukes utelukkende til nyervervelse av museets samlinger.

²⁶ Norge har ikke ratifisert denne konvensjonen, men saken er oppe til ny vurdering i 2000.

Vedlegg 2

Etiske retningslinjer for norske universitetsmuseer

Forord

Nasjonalt Utvalg for Universitetsmuseene (Museumsutvalget) vedtok i 1997 at det skulle utarbeides etiske retningslinjer for universitetsmuseene. Knut Helskog ble bedt om å legge fram forslag til retningslinjer med utgangspunkt i de etiske retningslinjene utarbeidet av ICOM (1990). Forskjellige utkast ble diskutert på møter i utvalget 30.05.97, 26.11.97, 26.03.98, og deretter forelagt cand. jur. Lars G. Nørheim til juridisk vurdering. Det reviderte forslaget ble behandlet av Museumsutvalget i møtet 04.05.1999, og deretter oversendt Det norske universitetsråd. Etter en høringsrunde har utvalget gjort en ytterligere revisjon av forslaget, som ble sluttbehandlet i utvalgets møte 13.-14. juni 2000.

Knut Helskog

Del I

1. Innledning

Et universitetsmuseum er en avdeling eller enhet innen universitetene som skal tjene samfunnet ved å ivareta og videreutvikle samlinger tilrettelagt for forskning, utdanning, forsknings-formidling og opplysningsvirksomhet og selv drive disse aktivitetene.

Universitetenes ansvar er definert i Lov om universiteter og høyskoler (1995), § 2.6 som lyder:

”Universitetene og de vitenskapelige høyskolene har et særlig nasjonalt ansvar for grunnforskning og forskerutdanning og for å bygge opp, drive og vedlikeholde forskningsbiblioteker, museer med vitenskapelige samlinger og publikumsutstillinger. Andre institusjoner kan tillegges tilsvarende ansvar på sine særskilte fagområder.”

Retningslinjene behandler institusjonelt ansvar og krav til profesjonell adferd hos museumsansatte. I mange tilfeller vil det være mulig å utvikle og styrke disse retningslinjene for å tilfredsstille behovene ved det enkelte museum eller innen en enkelt spesialitet. En skal også være oppmerksom på at det er utarbeidet etiske retningslinjer som er direkte rettet mot mange av de enkelte fagene/arbeidsoppgavene som er tilknyttet universitetsmuseene. Ansatte plikter også til å gjøre seg kjent med disse.

Museumsledelsen skal påse at museet oppfyller alle rettslige forpliktelser som berører museets organisasjon og virksomhet, enten disse gjelder internasjonalt, nasjonalt, regionalt eller lokalt, og uansett om forpliktelsene bygger på lov, forskrift, vedtekt, konvensjon eller annet rettslig grunnlag. De etiske retningslinjene innskrenker på ingen måte museets og ansattes rettslige forpliktelser, men utgjør et viktig supplement til disse.

De museumsetiske retningslinjer ble anbefalt 13.-14. juni 2000 av Det norske universitetsråds rådgivende organ for museumssaker, Nasjonalt utvalg for universitetsmuseene (Museumsutvalget).

Dél II: Institusjonelt ansvar

2. Grunnprinsipper for museumsledelsen

2.1 *Minimumsnormer for museene.*

Hovedansvaret for enhver museumsledelse er å sikre forsvarlig oppbevaring, konservering og dokumentering av alle samlingene og sikre høykvalitets forskning og formidling.

2.2 *Vedtekter m.v.*

Ethvert universitetsmuseum skal ha skrevne vedtekter eller retningslinjer for virksomheten. Slike bestemmelser må utformes og vedtas i samsvar med Lov om universiteter og høyskoler (1995) og de organisatoriske regler for hvert enkelt universitetsmuseum, samt under hensyn til disse etiske retningslinjene.

2.3 *Bygninger og lokaler*

Museumsledelsen har en særskilt plikt til å arbeide for hensiktsmessige lokaler som sikrer samlingene både med hensyn til fysisk sikkerhet og holdbarhet. Bygningen(e)/lokalene må være innrettet slik at museet kan følge den fastsatte politikk for de grunnleggende funksjoner: innsamling, forskning, oppbevaring, bevaring, museal undervisning og utstilling samt lokaler til personalet. De bygningsmessige forhold skal følge gjeldende lovbestemmelser vedrørende sikkerhet for publikum så vel som for personale.

2.4 *Personale*

Museumsledelsen har ansvar for at tilsatte ved museet gjøres kjent med lover og regler som gjelder for virksomheten og sørge for at tilsatte ved museet følger disse. Med mindre overordnet organ har gitt tydelig pålegg om det, gjelder det samme instruksjer, anmodninger, og lignende om å foreta seg noe som vil være i strid med disse museumsetiske retningslinjene eller andre yrkesetiske retningslinjer.

2.5 Adgang for publikum

Publikum skal ha tilgang til utstillingene i et rimelig tidsrom og i regelmessige perioder. Museet bør også tilby rimelig adgang til å treffe de ansatte etter forhåndsavtaler eller andre ordninger. Publikum skal ha tilgang til informasjon om samlingene, med de nødvendige begrensninger i henhold til fortrolighetshensyn eller sikkerhet.

2.6 Forskning, undervisning, formidling og samfunnsmessig sammenheng

I tillegg til ansvar for å bevare samlingene skal museenes ansvar være å bruke samlingene til å fremskaffe og spre kunnskap gjennom forskning, undervisning, utstillinger, og andre former for formidling. Disse bør være i samsvar med den målsetting museet har fastsatt, og ikke true kvaliteten eller beskyttelsen av samlingene. Museene skal tilstrebe at informasjonen som gis er saklig og forskningsmessig begrunnet og ikke til skade for bevaring av kultur- eller naturarven. Samlingene bør være lett tilgjengelig for forskning og formidling, både ved å være åpne for besøk og ved utlån.

2.7 Kommersiell støtte og sponsorordninger

Når det er museets politikk å søke om og ta imot økonomisk eller annen støtte fra eksterne kilder, må innholdet av den forbindelse som inngås mellom museet og en sponsor defineres nøye.

Avtalen om støtte må ikke begrense museets mulighet til å ivareta sine forpliktelser til fri og uavhengig faglig virksomhet

2.8 Museumsbutikker og kommersielle aktiviteter

Museumsbutikker, og andre kommersielle aktiviteter bør drives i samsvar med en klar målsetting, og kun i den utstrekning det er forenlig med det aktuelle museums formål. Den kommersielle aktiviteten må under enhver omstendighet ikke være til skade for samlingenes kvalitet eller omdømme.

Kopier, reproduksjoner eller andre salgsvareer som fremstilles på grunnlag av museumsgjenstander skal utformes nøyaktig og være av høy kvalitet, men må merkes på en varig måte slik at det tydelig fremgår at det er tale om kopier. Forholdet til berørte rettighetshavere; fotografer, kunstnere og andre opphavsmenn mv., må være avklart før fremstilling tar til.

3. Museumssamlingene

3.1 Innsamlingspolitikk

Museene bør vedta og å gjøre sin innsamlingspolitikk offentlig kjent. Tilveksten bør ha tilknytning til museets formål og aktiviteter.

Dersom gjenstanden/objektets karakter eller omstendighetene for øvrig tilsier det, bør museet kreve eller selv sørge for dokumentasjon av eierforholdet til gjenstanden/objektet, se pkt. 3.3. Når det til en gjenstand/objekt knyttes bestemte betingelser eller begrensninger, må disse være klart beskrevet i et overdragelsesdokument eller tilsvarende skriftlig redegjørelse. Museer bør ikke uten ved helt spesielle tilfeller tilegne seg gjenstander/objekter som det ikke vil kunne føre opp i kataloger eller registre, bevare, oppbevare eller stille ut på forsvarlig måte. Tilvekst som faller utenom museets vedtatte akvisisjonspolitikk bør bare skje rent unntakelsesvis, og utelukkende etter at museumsledelsen har undersøkt saken grundig med spesielt henblikk på gjenstanden/objektet selv, hensyn til nasjonal eller annen kultur-/naturarv og andre museers spesielle interesser.

Gaver, arv og lån/deposita bør bare tas i mot når de er i samsvar med museets vedtatte innsamlings- og utstillingspolitikk. Et museum kan se seg tvunget til å avslå tilbud gitt på bestemte betingelser dersom disse anses for å stå i strid med museets og dets publikums interesser på lang sikt.

3.2 Studier og innsamling i felten

Museene bør arbeide aktivt for å bekjempe ødeleggelse av verdens naturhistoriske, arkeologiske, etnografiske, historiske og kunstneriske verdier. Museet bør bestrebe seg på å vise holdninger som reflekterer nasjonale og internasjonale prinsipper og målsettinger for beskyttelse og fremme av kultur- og naturarven.

Feltundersøkelse, innsamling og utgravninger kan reise viktige og vanskelige etiske spørsmål. Ingen slike arbeider må igangsettes før de nødvendige tillatelser fra offentlige myndigheter er innhentet eller det foreligger rettslig adgang på annet grunnlag., jf. Kulturminnelovens §8 og forskriftene etter §28 om faglig ansvarsfordeling innen kulturminnevernet. Selv om det ikke foreligger rettslige hindringer, bør arbeid som nevnt kun iverksettes i samråd med berørte myndigheter, museer og universitetsorganer i det land eller område hvor arbeidet planlegges utført. Slik kan en bringe på det rene om det planlagte tiltak er forsvarlig og berettiget, så vel ut fra en vitenskapelig som en rettslig synsvinkel.

De som under feltarbeid avdekker, innhenter eller tilegner seg objekter/gjenstander eller data, må i alle henseender selv opptre rettmessig og ansvarsbevisst. En bør dessuten aktivt motarbeide andres handlinger i den utstrekning disse vil være uetiske, ødeleggende eller ulovlige.

3.3 Sikring mot tilegnelse av ulovlig ervervet materiale

Museene skal være oppmerksomme på at det finnes et marked for ulovlig ervervet materiale (objekter/gjenstander mv.), og at det å bringe slikt materiale i omsetning kan skade vitale museale og samfunnsmessige interesser. Museene og dets ansatte bør erkjenne at enhver handling eller unnlattelse som direkte eller indirekte berører et slikt ulovlig marked, må anses som høyst uetisk.

Ulovlig handel med objekter/gjenstander som tilhører eller stammer fra offentlige samlinger kan skade kulturminner, lokale etniske kulturer, bevaring av truede plante- og dyrearter, samt ha andre negative følger for historiske, kulturelle eller naturvitenskapelige interesser. Slik handel vil kunne virke som en oppfordring til ytterligere ulovlig tilegnelse og omsetning, og motvirke bestrebelsene på å beskytte kultur- og naturverdier.

Et museum skal ikke skaffe seg gjenstander - verken ved kjøp, gave, arv eller bytte - uten at ledelsen og den ansvarlige medarbeider har forsikret seg om at museet kan erverve lovlig eiendomsrett til eksemplaret eller gjenstanden. Man må forvise seg om at objekter ikke er anskaffet i, eller eksportert fra, sitt opprinnelsesland eller eventuelle tredjeland på ulovlig vis.

Museene skal ikke erverve eller bidra til andres erverv av biologisk og geologisk materiale som må antas å være innsamlet eller overdratt i strid med Norges eller andre lands naturvernlovgivning, eller internasjonale konvensjoner. Unntak skal kun gjøres dersom det foreligger tillatelse fra kompetent offentlig organ eller domstol.

Museene skal ikke erverve, eller medvirke til andres erverv av, objekter som må antas å være utgravd eller fremskaffet på en måte som må anses uvitenskapelig eller som ellers kan ha skadet historiske minnesmerker eller arkeologiske funnsteder. Det samme gjelder erverv av materiale som er avdekket eller tilegnet uten at eier/beboer og de kompetente offentlige myndigheter er underrettet.

De her nevnte plikter påhviler så vel museumsledelsen som den ansvarlige medarbeider, jfr. del III.

3.4 Omsorg for levende dyr

Museer som holder levende dyr for forsknings- eller utstillingsformål er etisk forpliktet til å sørge for dyrenes helse og velbefinnende. Museet må på forhånd innhente nødvendig tillatelse til dyrehold, og virksomheten skal drives i samsvar med Lov om dyrevern (1974) og tilhørende forskrifter. Det er museumsledelsens ansvar å påse at alt personale som er involvert i dyrehold har den nødvendige kompetanse til å gjøre slikt arbeid, og at de etterlever de etiske retningslinjer nedfelt i forskrifter og andre bestemmelser.

3.5 Museumssamarbeid om innsamling

Hvert museum bør innse nødvendigheten av samarbeid og samråd mellom museer med liknende eller overlappende interesser og innsamlingspolitikk. Museene bør forhandle med andre institusjoner både i de særlige tilfeller hvor det er mulighet for interessekonflikt ved anskaffelser, og hvor det generelt dreier seg om å avgrense spesialiseringsområder. Museene bør respektere grensene for andre museers anerkjente innsamlingsområder og bør unngå å anskaffe seg objekter/gjenstander med særskilt lokal tilknytning eller av spesiell lokalinteresse fra et annet museums faglige eller geografiske innsamlingsområde uten at dette museum på forhånd er blitt underrettet om hensikten. På visse felt bør museene samordne sin innsamlingspolitikk slik at de supplerer og ikke overlapper hverandre (musealt "Norgesnett").

3.6 Typesamlinger

I de botaniske, zoologiske og paleontologiske samlinger finnes typeeksemplarer som er grunnlaget for nomenklaturen av biologiske og paleontologiske arter. For typesamlingenes oppbevaring og bruk finnes internasjonale regler som pålegger det enkelte museum best mulig sikring av typesamlingene, at det foreligger registrering av dem og at de skal være tilgjengelige for forskere i inn- og utland enten gjennom lån eller ved besøk i museet.

3.7 Innlån/utlån

Det bør utarbeides faste regler for museets utlån og innlån av materiale. Reglene må omhandle rutiner for behandling av henvendelser og for vurdering av ansvarsforhold, sikkerhet ved transport, oppbevaring og håndtering, bruk og ev. forbruk av hele eller deler av materialet.

Reglene bør dessuten gi anvisning på hvilke formål materiale kan lånes ut eller inn til. materialet bør primært lånes ut til, eller inn for, forskning, undervisning og utstilling. En bør i alminnelighet være tilbakeholden med utlån til rent kommersielle formål, med mindre man har sikkerhet for at verken gjenstanden eller museets renommé vil ta skade.

Reglene bør dessuten inneholde rutiner for vurdering av forholdet til eventuelle rettighetshavere som eiere, fotografer, kunstnere eller andre opphavsmenn, samt for å undersøke om det foreligger betingelser og lignende for gjenstandens/objektets bruk, oppbevaring mv. fra tidligere eier, arving/giver, utlåner eller andre, jfr. 3.1. annet avsnitt og 3.3. tredje avsnitt.

Retningslinjene i 3.3 for sikring mot tilegnelse av ulovlig materiale skal i den utstrekning det er rimelig og mulig følges også ved innlån.

3.8 Interessekonflikter

Museets innsamlingspolitikk eller reglement bør inneholde en bestemmelse om at ingen person engasjert i museets planlegging eller drift, enten det gjelder styremedlem, representant for ledelsen eller medlem av personalet, må konkurrere med museet om objekter/gjenstander eller dra fordel av særlige opplysninger vedkommende mottar i kraft av sin stilling. Museets interesser bør alltid

tilgodeses hvis interessekonflikter oppstår mellom den individuelle medarbeider og museet. Med største aktsomhet må man også vurdere tilbud om gjenstander til innkjøp eller gave fra representanter for ledelse, personale - eller disses familie eller nærmeste omgangskrets.

Materiale samlet av museets ansatte som ledd i deres forskningsaktivitet skal normalt tilfalle museet når forskningsarbeider er avsluttet/publisert. Forskere må ha anledning til å medbringe sitt forskningsmateriale til eventuelt nytt arbeidssted, men da i form av lån.

Se for øvrig Lov om universiteter og høyskoler (1995) § 61 som lyder:

”Den som er tilsatt ved vitenskapelig samling, må ikke uten samtykke fra styret holde egne samlinger av samme eller lignende art, eller for egen regning drive handel eller bytte med saker som hører til slik samling.”

3.9 Samlingenes permanente status

Museenes samlinger er i prinsippet permanente og utgjør en dokumentasjon av natur og kulturarven. Særlige hensyn kan gjøre seg gjeldene i spesialiserte institusjoner så som "arbeidende" og "levende" museer, visse museer med rene undervisningsmessige eller særlige pedagogiske formål, og museer og andre institusjoner som stiller ut levende eksemplarer så som botaniske og zoologiske hager og akvarier. Disse kan forutsette at deres samlinger delvis kan betraktes som utskiftbare og erstattelige. Likevel er der også her en klar etisk plikt å sikre at institusjonens virke ikke utgjør en trussel på lengre sikt mot den fortsatte eksistens for de arter de studerte, utstilte eller anvendte eksemplarer tilhører.

3.10 Avhendingspolitikk

Å avhende objekter/gjenstander, enten ved gave, bytte, salg eller kassasjon skal godkjennes av museets styre, og må kun skje etter vurdering på et høyt museumsfaglig og juridisk nivå.

Når museet har juridisk rett til å foreta avhending, eller har mottatt objekter/gjenstander med avhending som betingelse, bør slike tiltak skje i full overensstemmelse med lovgivningen eller andre påbudte fremgangsmåter. Selv når et museum har juridisk rett til å avhende objekter/gjenstander, har det ikke alltid frie hender til å avhende ervervede objekter/gjenstander. Har anskaffelsen skjedd ved tilskudd utenfra (f.eks. offentlige eller private tilskudd) bør vanligvis tillatelse innhentes fra alle instanser som har bidratt til innkjøpet.

Hvis tilveksten opprinnelig var beheftet med bindende forbehold, bør disse respekteres dersom det ikke går klart fram at dette er umulig eller skadelig for institusjonen. Selv i slike tilfeller kan museet bare gjennom rettslige prosedyrer fritas for slike forhold.

Objekter/gjenstander som er utgått fra samlingene bør ikke overføres til museets ansatte og styremedlemmer, disses familiemedlemmer eller nære venner, eller andre med nær tilknytning til museet. Dette gjelder enhver form for overføring, herunder bl.a. salg, gave og utlån for kortere eller lengre tidsrom til privat samling eller annen personlig bruk. Se for øvrig Lov om universiteter og høyskoler, § 61, gjengitt i 3.9. ovenfor.

3.11 Tilbakeføring av ervervelser

Dersom museet kommer i besittelse av, eller får kunnskap om, gjenstander som eksportert, tilegnet eller overdratt i strid med andre lands lovgivning eller internasjonale konvensjoner, bør det i størst mulig utstrekning medvirke til tilbakeføring av gjenstanden, uavhengig om det foreligger en rettslig forpliktelse til tilbakeføring.

Museet bør i denne forbindelse gjøre seg kjent med og etterleve bestemmelsene i kulturminneloven §§ 23 a-e og forskrifter gitt i medhold av § 23 f, samt konvensjoner og lignende som Norge har bundet seg til, herunder:

- EØS-direktiv 93/3 om tilbakelevering av kulturgjenstander som er ulovlig fjernet fra en medlemsstats territorium;
- Europarådets konvensjoner om beskyttelse av Europas arkitektoniske og arkeologiske kulturarv av hhv. 1985 og 1992;
- UNIDROIT - konvensjonen om stjålne eller ulovlig eksporterte kulturgjenstander av 1995;
- UNESCO - konvensjonene av 1954 om beskyttelse av kulturverdier i tilfelle av væpnet konflikt og av 1972 om bevaring av verdens kultur- og naturarv.

Tilsvarende gjelder forhold til konvensjoner og lignende som Norge ikke har ratifisert, men som målbærer allment aksepterte kultur- eller naturinteresser. Se særlig UNESCO-konvensjon av 1970 om "Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property".

Når det foreligger anmodning om at kulturgjenstander eller naturhistoriske objekter tilbakeføres opprinnelseslandet, bør museene være innstilt på å innlede åpenhjertige forhandlinger ut fra vitenskapelige og faglige prinsipper. Muligheten til å utvikle bilaterale eller multilaterale samarbeidsprosjekter for å bistå museer i land som har mistet en del av sin kultur- og naturarv bør undersøkes med henblikk på å utvikle disse og deres ressurser.

Både naturhistoriske og kulturhistoriske samlinger fra fremmede land bør kunne tilbakeføres til opprinnelseslandet i tilfeller der de er av større betydning for opphavlandet og blir betryggende ivaretatt.

Del III: Profesjonell adferd

4. Almennelige prinsipper

4.1 Etiske krav til museumsfagfolk.

Museumspersonale skal gjøre seg kjent med de museumsetiske retningslinjer. De plikter som etter retningslinjene er pålagt museet påhviler også den enkelte tilsatte.

4.2 Personlig adferd

Lojalitet overfor kolleger og museet hvor man er ansatt og lojalitet overfor de grunnleggende etiske prinsipper og museumsyrket som helhet er viktige profesjonelle ansvar.

4.3 Private interesser

Museets tilsatte/ledelse og styremedlemmer bør unngå å fremme egne eller andres private interesser som kan komme i konflikt med museets interesser eller almennelige krav til faglig og vitenskapelig forsvarlig opptreden, jfr. Lov om universiteter og høyskoler (1995), §61.

Unntak fra ovenstående gjelder i tilfeller hvor vedkommende private interesser har grunnlag i lov eller på anen måte må anses som klart mer tungtveiende. Se i denne sammenheng åndsverklovens

bestemmelse om fotografers, opphavsmenns og avbildedes rettigheter som også kan berøre forholdet mellom museer og dets ansatte.

5. Personlig ansvar overfor samlingene

5.1 Konservering og restaurering av samlingene

De etiske problemer som knytter seg til mange typer av konserverings- og restaureringsarbeid utgjør i seg selv et stort studieområde. Alle med spesielt ansvar på dette område, enten det gjelder museumsledere eller konservatorer, har et stort ansvar for å sikre seg at de kjenner til disse etiske problemer og de relevante faglige synspunkter.

Det er ofte vanskelig å avgjøre i hvilken utstrekning det i visse tilfeller og under spesielle omstendigheter er etisk forsvarlig å erstatte eller restaurere tapte eller skadede deler av en gjenstand eller et kunstverk. Slike avgjørelser stiller krav til samarbeidet mellom alle som har ansvar for gjenstanden, og bør ikke fattes på egenhånd.

5.2 Omsorg for levende dyr

Når institusjonen har ansvar for levende dyr i utstillings- eller forskningsøyemed, bør de ansatte være forpliktet til at disse levende vesens helse og velbefinnende bli ivaretatt på en betryggende måte, jf. pkt 3.4.

5.3 Nybeskrevet taxon

Ansvarlige for naturhistoriske samlinger plikter å informere eksterne forskere innen eget fagfelt om at typer (type-kollekter) for nybeskrevet taxon skal avleveres til en offentlig samling.

5.3 Menneskemateriale og objekter/gjenstander med rituell betydning

Når et museum har og/eller bygger ut samlinger av skjelettmateriale eller sakrale gjenstander, skal disse oppbevares forskriftsmessig og vedlikeholdes omhyggelig som dokumentasjonssamlinger i vitenskapelige institusjoner. Slike samlinger bør alltid være tilgjengelige for berettigede forskere og undervisere. Både forskning på, og oppbevaring og stell av slikt materiale må skje på en måte som ikke bare er akseptabel for fagkolleger, men også for mennesker av forskjellige trosretninger, og særskilt for medlemmer av det samfunn, de etniske grupper, eller den trosretning gjenstandene har spesiell betydning for og etterkommerne av det mennesket levningene stammer fra. Selv om det fra tid til annen kan være nødvendig å benytte menneskemateriale og annet følsomt materiale i forklarende utstillinger, bør dette skje med takt og respekt for de følelser omkring menneskeverd som finnes i alle folkeslag.

6. Personlig ansvar overfor offentligheten

6.1 Fortrolighetshensyn

Opplysninger vedrørende objekter/gjenstander/dokumentasjonsmateriale som museet eier, låner, undersøker eller på annen måte kommer i befatning med, skal ikke bringes videre med mindre det kan gjøres uten skade for gjenstandene, eierne, eller disses omdømme, eller den berørte person har gitt tillatelse, eller det foreligger løvbestemt plikt om informasjon. Se i denne forbindelse offentlighetslovens og forvaltningslovens regler om offentlighet og taushetsplikt. Museumsfolk skal

heller ikke viderebringe opplysninger om interne forhold ved museet eller om private forhold de får kjennskap til i egenskap av museumsansatt, for eksempel om sikringstiltak ved museet eller private samlinger, eller om forretningshemmeligheter.

Det som her er sagt gjelder uansett om opplysningene er gitt direkte til den ansatte eller har tilflytt han/hun på en annen måte, og uavhengig av de er gitt eller viderebringes i skriftlig eller muntlig form. Dette innebærer bl.a. at forskere som benytter utstyr som kamera, båndopptaker og /eller intervjumetoder bør være oppmerksom på å beskytte informasjonen som kommer fram. Personer som blir undersøkt, fotografert eller intervjuet har rett til å forbli anonyme dersom de ønsker det. Med mindre det foreligger uttrykkelig tillatelse fra informanten og eventuelle andre berørte personer, har forskeren plikt til å påse at det ikke kommer ut opplysninger som kan være til skade for de nevnte. Mennesker som blir gjort til gjenstand for en undersøkelse bør stå fritt mht. å velge om det skal benyttes kamera, båndopptaker og andre apparater, og bør forklares hvilke konsekvenser valget kan ha.

Se ellers Åndsverkloven (1961), § 45 c, hvoretter fotografier som avbilder personer, som hovedregel ikke kan gjengis uten tillatelse fra den avbildede.

7. Personlig ansvar overfor kolleger og faget

7.1 Alminnelige prinsipper

Museumsfagfolk oppfordres til å dele sine faglige kunnskaper og ekspertise både med kolleger og med allmennheten.

De ansatte skal følge generelle moralske regler for god faglig adferd og derved vedlikeholde eller styrke fagets og institusjonens integritet.

7.2 Handel

Det vises til det som er skrevet om interessekonflikter under pkt. 3.8. og dessuten til Lov om universiteter og høyskoler (1995) § 61.

7.3 Andre muligheter for lojalitetskonflikter

Museumsansatte vil - med den kunnskap, erfaring og de kontakter de har - ofte få personlige tilbud om å yte råd og konsulenttjenester, undervisning, artikler, opptreden i mediene eller gi vurderinger. Museumsledelsen skal informeres når man påtar seg slike oppdrag. Ved interessekonflikter må lov og arbeidskontrakt følges og saken bringes inn for rette overordnede eller for museets ledelse, og nødvendige tiltak iverksettes for at konflikt unngås.

7.4 Bekreftelse av ekthet, verdivurdering og ulovlig materiale

Museumsansatte skal ikke gi garanti om ekthet av objekter/gjenstander i tilfeller der denne informasjonen blir benyttet i forbindelse med ulovlig salg av museale gjenstander eller objekter.

Vurdering av pengeverdi bør normalt bare gis etter offisiell begjæring fra annet museum eller fra kompetente juridiske, statlige eller andre offentlige myndigheter.

Museumsfagfolk bør erkjenne at det er høyst uetisk for museer eller museumsfolk å støtte - direkte eller indirekte ulovlig handel med kultur- eller naturgjenstander (se avsnitt 3.3 ovenfor). De må under ingen omstendigheter handle slik at det på noen måte kan oppfattes som direkte eller indirekte

fordelaktig for slik ulovlig handel. De rette myndigheter bør underrettes der det er grunn til å anta eller mistenke at der er tale om uetterrettelig eller ulovlig overdragelse, innførsel eller utførsel.

Del IV: Appendiks

Disse museumsetiske retningslinjene tar utgangspunkt i ICOM's Museumsetiske retningslinjer fra 1990.

ICOM er "den internasjonale, ikke-statlige og faglige organisasjon som representerer museene og museumsyrket. Som sådan er den i rådgivnings og samarbeidsspørsmål nært knyttet til UNESCO, ICOMOS og ICCROM, samt til andre nasjonale, regionale internasjonale, mellomstatlige eller ikke-statlige organisasjoner, med de myndigheter som har ansvar for museer og med eksperter fra andre faglige disipliner".

ICOM's (International Committy of Museums) hovedmålsetting er ifølge statuttens artikkel 7:

"(a) å definere, støtte og bistå museene og museumsvesenet, og å etablere, støtte og styrke museumsfaglig arbeid;

(b) å organisere samarbeid og gjensidig bistand mellom museer og mellom museumsfaglig personale i de forskjellige land;

(c) å understreke den viktige rolle museene og museumspersonalet spiller i det enkelte samfunn og i arbeidet med å fremme større kunnskap og forståelse mellom fagfolkene".

Lover og konvensjoner

Convention on International trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna (CITES)". Washington-konvensjonen om handel med . og transport av truede plante- og dyrearter og produkter av disse. Ratifisert av Norge 19.03.1976 (Kgl. Res. Samme dag, jf. St.prp. nr. 126 (1975-76). Restriksjonene fremgår av tre lister: CITES I, II og III. Bestemmelsene gjelder altså ikke bare salg over landegrensene.

Europarådets konvensjoner om beskyttelse av Europas arkitektoniske og arkeologiske kulturarv av hhv. 1985 og 1992.

Europeisk konvensjon om vern av den arkeologiske kulturarv. (Avtalen trådte i kraft 20 mars 1996).

EØS-direktiv 93/3 om tilbakelevering av kulturgjenstander som er ulovlig fjernet fra en medlemsstats territorium.

Forsøksdyrkonvensjonen fra Europarådet (= "Europakonvensjonen"), ratifisert av Norge i 1986. Forskriftene av 1996 er utformet i henhold til bestemmelsene i Europakonvensjonen.

International Code of Zoological Nomenclature (ICBN)" og "International Code of Botanical Nomenclature (ICBN)" hvor det sterkt poengteres at alt typemateriale skal deponeres i godkjente vitenskapelige samlinger.

Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven) (2000).

Lov om dyrevern av 20.12.1974 og Forskrift om forsøk med dyr av 15.01.1996.

Lov om kulturminner (kulturminneloven) (1978)

Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. (åndsverkloven) (1961)

Lov om universiteter og høyskoler (1995)

Lov om viltet (viltloven) (1981). I museumsmessig sammenheng er viltloven desidert den viktigste, i det den (med nyere forskrifter) har bestemmelser angående felling av vilt (vilt definert i loven som alle reptiler, fugl og pattedyr), eiendomsforhold til fallvilt og ulovlig felt vilt, autorisasjonsbestemmelser for preparanter (med tilhørende plikter), samt omsetning av vilt.

The Hague Convention (1954): Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict.

UNESCO -konvensjonen av 1970 om "Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property" (Ikke ratifisert av Norge).

UNIDROIT - konvensjonen om stjalne eller ulovlig eksporterte kulturgjenstander av 1995.

Vedlegg 3

Oversikt over ressursbruk ved utlån
fra Universitetets kulturhistoriske museer,
Universitet i Oslo

Universitetes kulturhistoriske museer, Universitetet i Oslo
Samlet oversikt over utlån 1999 og 1. halvår 2000

	UTSTILLING	antall gjenstander	tidpunkt	antall timer samlingsansvarlig	antall timer fotodokumentasjon	antall timer konserveringssesjon	antall timer magasinforvaltere	antall timer museums-håndverker, utstillingsarkitekt	samlet antall timer per utlån
1	Gysland gardsamling, Hægebostad, Vest-Agder	1	06.1999-			9			9
2	"der vegane møtast", Larvikmuseene/ Kaupangerprosjektet. "Den gamle tollbod", Larvik Sjøfartsmus.	80	03.06.00- 31.10.00	50	40	430	16		536
3	Akershus Fylkesmuseum, Strømmen	35	01.02.00- 01.02.05	28	50	95	10		183
4	Borgassysse Museum, Sarpsbog	18	10.05.00- 18.05.05	28	39	98	8		173
5	Deponering av 3 runesteiner, Universitetsbiblioteket, UiO	3	08.99-	12		48	0		60
6	Forsvarsmuseet, Oslo. Akershus festning 100 år	36	08.05.99- 31.12.00	60	37	115	8		220
7	Fredrikstad Museum, Elingaard Museum, Østfold	1	28.06.00- 10.08.99			50	1		51
8	Kings of the North Sea AD 250 TO 850", Vandreutstilling. 6 lokaliteter i 5 land i Europa	38	13.12.99- 08.01	60	45	182	4		291
9	"Kongen og kontrastene", Oslo 1000 år. Lokomotivverkstedet i Gamlebyen	20	13.-14. 05.00	6	12	26	1		45
10	"Lom stavkyrkje i 1000år". Lom stavkyrkje- senter, Oppland. Depositum	11	08.05.00- 08.05.05	70,5	23	157	4		254,5
11	"Marias smykker", Arkeologisk museum i Stavanger	18	20.11.99- 10.02.00	0,5		111	1		112,5
12	Midgard Historiske senter, Borre, Vestfold	34	27.05.00- 27.05.05	33	32	122	16		203
13	"Minner fra et tusenår", Maihaugen, Lillehammer	3	04.05.00- 15.01.01	1,5	1	31	8	1	42,5
14	Paderborn. "799-Kunst und Kultur der Karolingerzeit - Karl der Grosse und Papst Leo III. Diözesanmuseum i Paderborn, spenne fra HON Cnr. 724 Paderborn, Tyskland	1	23.07.99- 01.11.99	35,5	30	48	1		114,5
15	"Skjulte skatter, funn fra Rogaland i andre museer", Arkeologisk museum i Stavanger	14	15.02.00- 09.00	44	37	289	41		411
16	Søgne kommune, Vest-Agder: "Fruen fra havet"	5	01.06.99- 15.11.99			54	2		56
17	Varanger Samiske Museum, Finnmark. Depositum	9	01.06.00- 01.06.05	28	16	88	4		136
18	"Vikings: The North Atlantic Saga", National Museum of Natural History, Smithsonian, Washington DC. Vandreutstilling i USA/Canada	55	30.03.00- 10.02	150	55	310	16		531
19	Deponering. Seddelbankens og Nationalmuseets Møntmuseum. Island	4	april			14,5	0		14,5

→

	UTSTILLING	antall gjenstander	tidpunkt	antall timer samlingsansvarlig	antall timer fotodokumentasjon	antall timer konservasjonsseksjon	antall timer magasinforvaltere	antall timer museums- håndverker, utstillingsarkitekt	samlet antall timer per utlån
20	2000 års utstillingen i prestegårdslåven ved Heddal Stavkirke. Museumstenesta i Aust-Telemark	23	14.06.00-27.10.00	1	15	121	8		145
21	"Paid in burnt silver, wealth and power in the viking age", British Museum. London	8	10.04.00-14.08.00	21,5	15	31	39		106,5
22	"Bøbygda i 7000 år", Bø Museum. Museumstenesta i Aust-Telemark	46	24.06.00-27.10.00	1		8,5	32		41,5
23	Norsk Skogbruksmuseum, Elverum. Kopi	1	april 2000	4		6	1		11
24	Oslo Bymuseum	3	15.06.00-16.06.00	0,5	6	12	2		20,5
25	Trøndelag Folkemuseum, Tydal Museum	27	14.06.00-15.08.03	1		0	24		25
26	Etnografiska Museet, Göteborg: "Kirgisistan"	33	05.05.99-01.10.99	5		60	40	5	110
27	Grønlandernes Hus, København og Grønlands Nationalmuseum Nuuk: "Aron & Kreutzmann"	87	01.09.99-11.05.00	8	1	130	23	16	178
28	Norsk Folkemuseum, Oslo: "Sofies Verden"	4	03.09.99-31.01.01	1		25	3	2	31
29	Kunstindustrimuseet, Oslo: "Kaffe, Te & Sjokolade"	27	25.10.99-31.01.00	1	35	40	5	1	82
30	Maihaugen, Lillehammer: "Minner fra et tusenår"	2	04.05.00-15.01.01	1	1	20	1		23
31	Kulturby Bergen 2000: "Filt mot år 2000"	2	avlyst	4	1	30	2		37
32	Administrasjonsbygningen, UiO, Blindern: "UKM" foreløpige tall	9	28.06.00-inntil videre	10		62	7	85	164
33	Det Orientalske Kunstmuseet i Norge: "Thangka"	5	23.05.00-08.06.00	2		40	5	10	57
34	Hadeland Museum, Oppland	3	mai 99 - okt 99	1,5	1	50			52,5
35	Alstahaug Kirke, Nordland	1	mai 99 - aug 99	6,5		24			30,5
36	Stiklestad Nasjonalt Kultursenter, Nord-Trøndelag	1	01.06.00-inntil videre	2,5		16			18,5
37	Santiago de Compostela, Spania	1	mai 99 - aug 99	16,5	2	80			98,5
	Samlet tidsbruk i UKM								4675
	Timer per seksjon			695	494	3033	333	120	
	Antall gjenstander	669							
38	Rosendal, maleriutstilling	29	mai 99 - aug 99			60			80

Vedlegg 4

Forslag til

Kontrakt for utlån

..... (utlåner) innvilger utlån av gjenstander under forutsetning av at de vilkår respekteres som er nevnt i denne låneavtalen. Avtalen inngås mellom ..... (utlåner) og

Låntaker:

Adresse:

Tlf:

Faks:

E-post:

Kontaktperson:

(ved vandreutstilling må samtlige institusjoner, kontaktpersoner og adresser tilføyes i vedlegg)

Kontaktperson/stilling, utlåner:

Eventuelt kurér:

(Spesifisering av kurérs ansvar og arbeidsoppgaver):

Formål/utstillingens tittel:

Utstillingsperiode:

Utstillingssted (om annet enn låntakers hovedbygning):

Dato for avhenting:

Siste dato for retur:

Transportopplegg (skal godkjennes av utlåner):

Speditørfirma:

Kontaktperson:

Kontrakten omfatter følgende gjenstander/kunstverk:

Inventarnr	Gjenstand	Tittel	Kunstner	Datering 1)	Materiale1)	Vekt 1)	Mål1)	Forsikret for NOK (konfidensielt)
Totalsum:								

1) Kan listes kun i tilstandsrapporten.

Lånebetingelser

- Gjenstanden(e) utlånt fra ..... (utlåner) skal utelukkende benyttes til det formål som er angitt i denne kontrakten. Gjenstanden(e) skal i utlånsperioden til enhver tid befinne seg på det sted som er avtalt, med mindre utlåner skriftlig har gitt tillatelse til noe annet.
- Alle utgifter skal betales av låntaker. Dette kan omfatte transport, gebyr for lån av transportkasser, forsikring og bruk av kurér.

3. Transport og pakking

Pakking til bestemmelsessted foretas av ..... (utlåner).

Transportutgifter betales av låntaker. Transporten til/fra arrangeres av ..... (utlåner). Ved mottakelsen skal en ansvarlig person fra låntaker være tilstede og overvåke utpakningen. Samme person plikter å påse at emballasje og pakkemåte holder samme standard ved retur av utlånet.

Ved internasjonale utlån er transportør/speditørfirma ansvarlig for all tollklarering. Tollklarering skal besørges på en slik måte at emballeringen ikke må åpnes før gjenstandene ankommer mottager.

..... (utlåner) foretar selv innpakking.

4. Forsikring

Gjenstanden(e) må forsikres på fulle vilkår (alt. mot alle skader og tap) under transport til/fra bestemmelsesstedet og under hele oppholdet for låntakers regning. Ved forsendelse til utlandet må en kopi av forsikringsavtalen sendes ..... (utlåner) minst en uke før transport skal finne sted. I visse tilfeller kan ..... (utlåner) ønske å forsikre gjennom egen forbindelse, for låntakers regning.

Forsikringsvilkårene skal omfatte museums klausulen (gjenstanden forblir utlåners eiendom selv om utlåner mottar full erstatning for skadet gjenstand).

5. Krav til lys, klima og sikkerhet

Gjenstanden(e) må ikke utsettes for direkte sollys eller annet særlig sterkt lys. Anbefalt lysnivå for papir, foto og tekstil er 50 lux. Øvrige materialer 200 lux. Gjenstandene må ikke utsettes for store variasjoner i temperatur og relativ luftfuktighet. Låntaker er ansvarlig for gjenstanden(e)s oppbevaring og utstilling i henhold til spesifikasjon i tilstandsrapport. Bruk av materiale i monterer og utstillingslokale samt øvrige forhold i henhold til bevaring må i forveien klargjøres med ..... (utlåners) konserveringsavdeling.

Låntaker forplikter seg til å påse at gjenstanden(e) ikke utsettes for inngrep av

konserveringsmessig eller annen art (ikke demonteres, renses, vaskes, pusses, kopieres etc.) uten skriftlig tillatelse fra ..... (utlåner). Gjenstanden(e) skal holdes forsvarlig sikret mot brann og tyveri etter spesifikasjon i vedlegg. Gjenstanden(e) skal ikke håndteres av uvedkommende.

Eventuelle tap eller skader må umiddelbart meddeles ..... (utlåner).

6. Opphavsrett
Gjenstanden(e) må ikke fotograferes, reproduseres eller kopieres uten nærmere avtale.
7. Gjenstanden må returneres innen avtalt lånetid. Forlenget lånetid kan bare skje etter at ny avtale er inngått.
8. Credit line:
9. Spesielle betingelser:

Undertegnede godtar ..... (utlåner) betingelser for utlån av ovennevnte gjenstand(er) til ovennevnte formål og varighet.

Sign. (utlåner):

Sign. låntaker:

Dato og sted:

Vedlegg

- 1) Tilstandsrapport(er)
- 2) Spesifikasjon brann og tyverisikring
- 3) Adresseliste vandreutstilling

Avtalen utstedes i to eksemplarer. Låntaker og ..... (utlåner) beholder hver sin.

Forslag til

Tilstandsrapport

Låntaker (navn, adresse):

Kontaktperson hos låntaker:

Utstilling og utstillingsperiode:

Ansvarlig for tilstandsvurderingen hos utlåner:

Gjenstand:

Inventarnummer:

Tittel, ev kunstner:

Datering:

Ev. innskrift/signatur:

Materiale/teknikk:

Tidligere behandling:

Vekt (g):

Mål (cm):

Fotodokumentasjon: Arkivfoto:

Dias:

Tilstand:

Håndtering:

Montering:

Krav til utstillingsforhold (sikkerhet og klima):

Emballasje/pakking:

Antall vedlagte fotografier:

Låntakers signatur, sted og dato, ved ankomst (ev. kommentarer skrives direkte på rapporten):

Låntakers signatur, sted og dato, ved retur (ev. kommentarer skrives direkte på rapporten):

Utlåners signatur, sted og dato ved tilbakelevering:

Vedlegg 5

Forslag til avtale ved

Mottak av gave, testamentsgave, salgsgjenstand

Mottaker:

bekrefter herved å ha mottatt fra:

Giver/testator/selger:

navn:

fødselsnr./org.nr.:

adresse:

telefon/e-post:

eller ved

Givers/testators/selgers representant:

(fyller ut hvis gjenstandene mottas fra bobestyrer, arving, fullmektig eller lignende)

navn:

fødselsnr./org.nr.:

adresse:

telefon/e-post:

Gjenstander/materiale:

Ervervsmåte

gave

testasjon

kjøp

mot vederlag stort kr.

Aksesjonsnummer:

Det forutsettes at arvelovens formkrav til testamenter er fulgt ved testasjoner og gaver som representerer dødsdisposisjoner for giver. Avtale om deponering som går over til endelig eiendomsoverføring (gave/testasjon) ved deponentens bortgang, inngås på eget skjema i testaments former. Se skjema: *Deponering med overgang til gave ved deponentens bortgang.*

Museets disposisjonsrett over gjenstandene/materialet mv.

- Museet har full og ubegrenset, faktisk og rettslig rådighet over gjenstandene.
- Gjenstandene kan fritt utstilles, utlånes, lagres, avhendes eller disponeres på annen måte som museet ønsker av hensyn til museets virksomhet.
- Giver/testator/selger setter følgende betingelser for overføringen/gjenstandenes bruk og oppbevaring:

Restriksjoner og betingelser er gyldige i maksimalt ti år fra dags dato.
Er ikke annet særskilt bestemt, får da museet full disposisjonsrett over gjenstandene.

Tidspunkt for overlevering

Gjenstandene leveres/hentes av museet på dato/i tidsrommet:

Partenes underskrift

sted og dato:

giver/testator/selger – eller deres representant:

for museet:

Dette skjemaet er utferdiget i 2 - to – eksemplarer, ett til hver av partene.

Vedlegg:

Vedlegg 6

Forslag til

Avtale om deponering fra juridiske personer²⁷

Mottaker (depositar):

bekrefter herved å ha mottatt fra

Eier/deponent:

navn:

org. nr.:

adresse:

telefon/e-post:

Følgende gjenstander/materiale:

Aksesjonsnummer:

For depositumet gjelder følgende bestemmelser

Museets disposisjonsrett over gjenstandene/materialet

- Eier/deponent overlater gjenstandene/materialet til museet uten restriksjoner. Museet kan behandle gjenstandene/materialet på samme måte som museets eget materiale.
- Eier/deponent overlater gjenstandene/materialet til museet med visse restriksjoner. Eier/deponent setter følgende betingelser til museets bruk og/eller oppbevaring av gjenstandene/materialet:

---

²⁷ Med juridisk person menes aksjeselskap, organisasjon, institusjon eller lignende.

Eiendomsrett

Hvis materialet ikke er tilbakekalt innen 30 år, tilfaller det museet vederlagsfritt.

Forsikring og ansvar

Museet holder gjenstandene/materialet forsikret på linje med museets egne gjenstander/materiale. Eventuell ytterligere forsikring er deponentens ansvar. Museet er ikke erstatningsansvarlig for skader, tyveri eller annet økonomisk tap ut over det som dekkes av museets forsikringer.

Varighet

Avtalen kan sies opp av begge parter med tre måneders skriftlig varsel.

Partenes underskrift

sted og dato:

eier/deponent:

mottaker/depositar:

- Denne avtalen er utferdiget i 2 -to- eksemplarer, ett til hver av partene.

Vedlegg:

Vedlegg 7

Forslag til

Avtale om depositum fra privatpersoner

Mottaker (depositar):

bekrefter herved å ha mottatt fra

Eier/deponent:

navn:

fødselsnr.:

adresse:

telefon/e-post:

følgende gjenstander/materiale:

aksesjonsnummer:

For depositumet gjelder følgende bestemmelser:

Museets disposisjonsrett over gjenstandene/materialet

- Eier/deponent overlater gjenstandene/materialet til museet uten restriksjoner. Museet kan behandle gjenstandene/materialet på samme måte som museets eget materiale.
- Eier/deponent overlater gjenstandene/materialet til museet med visse restriksjoner. Eier/deponent setter følgende betingelser til museets bruk og/eller oppbevaring av gjenstandene/materialet:

Forsikring og ansvar

Museet holder gjenstandene/materialet forsikret på linje med museets egne gjenstander/materiale. Eventuell ytterligere forsikring er deponentens ansvar. Museet er ikke erstatningsansvarlig for skader, tyveri eller annet økonomisk tap ut over det som dekkes av museets forsikringer.

Varighet

Avtalen kan sies opp av begge parter med tre måneders skriftlig varsel.

Dersom de deponerte gjenstandene/materialet skal tilfalle museet ved deponentens bortgang, må det i tillegg til denne avtalen om deponering skrives en erklæring i testaments form.
Se skjema: *Deponering med overgang til gave ved deponentens bortgang - testament.*

Partenes underskrift

sted og dato:

eier/deponent:

mottaker/depositar:

Denne avtalen er utferdiget i 2 -to- eksemplarer, ett til hver av partene.

Vedlegg:

Deponering med overgang til gave ved deponentens bortgang

TESTAMENT

Undertegnede:

ønsker å etterlate gjenstandene som er angitt nedenfor til museet, men ha muligheten til å kreve dem tilbake i min levetid, dersom jeg skulle finne det ønskelig. Gjenstandene deponeres ved museet og tilfaller museet som gave ved min bortgang. Undertegnede er innforstått med at dette dokumentet regulerer disposisjonsrett og eiendomsrett til gjenstandene både i min levetid og etter min bortgang. Dokumentet inneholder testamentariske bestemmelser som krever testaments form for å være gyldig.

Innholdet i mitt testamente er som følger

Undertegnede, deponent/testator:

navn:

fødselsnr./org.nr.:

adresse:

telefon/e-post:

erklærer herved å ville overlate følgende

Gjenstander (materiale):

Til mottaker:

For depositumet og testasjonen gjelder følgende bestemmelser:

Hovedbestemmelser

Gjenstandene nevnt i dette dokumentet deponeres herved ved museet. Ved min bortgang tilfaller gjenstandene museet som gave (testasjon).

Bestemmelser om deponeringen

Depoet opphører ved min bortgang. Eiendomsretten til gjenstandene beror, med de begrensninger som følger av *avtale om deponering*, hos meg til min bortgang. For depositumet gjelder ellers det som er bestemt i vedlagte *avtale om deponering*.

Testamentariske bestemmelser

Gjenstandene nevnt i dette dokumentet testamenteres herved til museet, slik at de vederlagsfritt blir museets eiendom ved min bortgang.

Mine betingelser gitt i *avtale om deponering* gjelder for denne testasjonen, med mindre annet er angitt under *øvrige vilkår*.

Betingelsene forplikter museet i høyst ..... år fra dags dato.

Øvrige vilkår:

Testamentets forrang

Dette testamentet går foran eventuelle tidligere testamenters bestemmelser om gjenstandene nevnt ovenfor.

Tilbakekall mv.

Undertegnede er klar over at dette testamentet bare kan tilbakekalles eller endres etter arvelovens regler. Oppsigelse av deponeringsavtalen medfører ikke tilbakekall av dette testamentet da tilbakekall krever særskilt disposisjon i overenstemmelse med arveloven (opprettelse av nytt testament, tilføyelser til, overstrykning eller ødeleggelse av dette testament). Undertegnede skal så langt som mulig sørge for at museet blir varslet dersom dette testament tilbakekalles eller endres.

Erklæring fra testator/giver

Undertegnede erklærer å ha lest nøye gjennom dette dokumentet, og har foretatt de tilføyelser jeg har funnet ønskelig. Jeg er innforstått med at dette dokument regulerer eiendomsretten til overnevnte gjenstander etter min bortgang, og erklærer herved dokumentet som mitt testament.

Testators underskrift

Dato og sted:

Signatur:

Vitnebekreftelse

Undertegnede bevitner: at testamentet gjøres av fri vilje,
at testator er ved sans og samling,
at testator har vedkjent seg overstående som sin siste vilje,
å ha vært til stede samtidig:

- mens testator skrev sin vilje
 mens testator vedkjente seg sin underskrift

sign.

sign.

navn:

navn:

født:

født:

adresse:

adresse:

telefon:

telefon:

Testator/giver beholder originaleksemplaret.
Bekreftet kopi overlates museet.

Norsk museumsutvikling

Kronprinsens gate 9, 0251 Oslo
Postboks 8045 Dep, N - 0030 Oslo
Telefon: 23 23 94 40
Telefaks: 23 23 94 41
E-post: nmu@museumsnett.no
Web: www.museumsnett.no